

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ ศึกษาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้และความสัมพันธ์ของฐานอำนาจและเครือข่ายในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยผลการศึกษาที่จะนำเสนอแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชนเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้าน สถานที่ตั้ง อาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ การคมนาคม จำนวนประชากร การศึกษา การนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ รายได้ สิทธิในที่ดินทำกิน และสภาพป่า

ตอนที่ 2 การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยศึกษารูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณีในประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ประเพณี กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ การกำหนดเขตหวงห้าม การแบ่งปันผลประโยชน์ สิทธิและกรรมสิทธิ์ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง รูปแบบการจัดการภายใต้ขอบเขตของกฎหมายในประเด็น การบำรุงรักษา การฟื้นฟูสภาพป่าภายในชุมชน การกำหนดความรับผิดชอบของชุมชน รูปแบบการจัดการโดยขัดต่อกฎหมายในประเด็นการทำไร่ การตัดไม้ การเก็บหาของป่าและศึกษาวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในประเด็นนโยบายชุมชน การวางแผน การจัดองค์กร การจัดสรรบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การเสนอรายงานและงบประมาณ

ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยศึกษาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ทางตรงในประเด็น การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย แหล่งเชื้อเพลิง แหล่งอาหาร ยารักษาโรค เก็บหาของป่า การเลี้ยงสัตว์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ทางอ้อมในประเด็น บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ การป้องกันการชะล้างทำลายของดิน บรรเทาอุทกภัย สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และทำให้เกิดความชุ่มชื้น น้ำไหลอย่างสม่ำเสมอตลอดปี

ตอนที่ 4 ความสัมพันธ์ของฐานอำนาจและเครือข่ายในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในประเด็น กรมป่าไม้(สำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ

4.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

4.1.1 ประวัติของหมู่บ้านกลาง

บ้านกลางอยู่ในเขตตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เป็นชุมชนของ ชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยงโปว์ การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านที่นี้นับว่านานพอสมควร ในอดีตตั้งหมู่บ้านนี้อยู่ทางทิศตะวันตกเป็นชาวบ้านกลุ่มแรกหรือเรียกว่ารุ่นบุกเบิก ต่อมามีการขยายตัวของหมู่บ้านและพื้นที่ที่ตั้งหมู่บ้านเดิมได้กลายมาเป็นที่ไร่ ที่นา จึงย้ายหมู่บ้านมาตั้งอยู่ใหม่จนถึงปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของอู๋คำมา พุดสวย ท่านอายุประมาณ 80 กว่าปี บอกว่า พื้นที่บริเวณบ้านกลางปัจจุบันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านมานานแล้วประมาณ 4-5 ชั่วคน โดยมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านประมาณไม่ต่ำกว่า 200 ปีแล้ว พ่อแม่ของอู๋คำมา เกิดที่บ้านกลาง และอู๋คำมาก็เกิดที่นี่จนถึงปัจจุบันโดยไม่ได้ย้ายไปไหน ซึ่งผู้ศึกษาได้สังเกตจากบ้านเรือนของชาวบ้าน ไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น มะม่วง มะขาม สามารถยืนยันว่าหมู่บ้านนี้ได้อยู่กันมานานแล้ว

หมู่บ้านกลางเดิมขึ้นอยู่กัตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ต่อมาย้ายมาขึ้นกับตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง แต่เนื่องจากการคมนาคมและการติดต่อสื่อสารยากลำบากเพราะเป็นพื้นที่ภูเขาสูงและลาดชัน ถนนหนทางไม่ค่อยดีนัก จึงย้ายมาขึ้นกับอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง จนถึงปัจจุบัน

4.1.2 สถานที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านกลางเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่เขตติดต่อระหว่าง 3 อำเภอ คือ อำเภองาว อำเภอแจ้ห่ม และอำเภอแม่เมาะ พื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ยางและป่าแม่อาจ ขณะนี้เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จด	บ้านแม่ส้าน อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
ทิศใต้	จด	บ้านจำป๋วย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
ทิศตะวันออก	จด	ดอยแป่หลวง
ทิศตะวันตก	จด	บ้านตะบู่จ้อย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

4.1.3 ลักษณะภูมิประเทศและการคมนาคม

บ้านกลางโดยทั่วไปเป็นพื้นที่มีภูเขาสูงและมีทิวเขาสูงชันบดล้อมรอบหมู่บ้าน และมีพื้นที่ราบแคบๆระหว่างภูเขาเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน พื้นที่ราบเป็นดินร่วนเพราะมีอิทธิพลจากเศษใบไม้ทับถมดินมีความอุดมสมบูรณ์ประกอบด้วย แร่ธาตุที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช สภาพภูเขา

ส่วนใหญ่เป็นคินดูกรังและบางส่วนเป็นภูเขาหิน เทือกเขาปกคลุมไปด้วย ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง และป่าเต็งรังที่เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยหลายสาย แหล่งน้ำธรรมชาติมีลำห้วยสำคัญหลายสายที่เกิดจากบริเวณป่าอนุรักษ์ ได้แก่ ห้วยหก ห้วยแม่มาย ห้วยแม่ต้า ซึ่งเป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปีหล่อเลี้ยงพื้นที่การเกษตรในหมู่บ้านกลาง ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของชุมชนในภาคเหนือที่มักตั้งถิ่นฐานอยู่ตามชายขอบของแอ่งที่ราบเล็กและมักจะอยู่ไม่ห่างจากป่าต้นน้ำมากนัก ทำให้ชุมชนมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่ามาก การคมนาคมติดต่อบ้านกลางมีเส้นทางที่จะเข้าหมู่บ้าน 2 เส้นทาง คือ ทางทิศตะวันตกผ่านหมู่บ้านตะปู้จ้อยและทางทิศใต้ผ่านหมู่บ้านจำปุย เนื่องจากพื้นที่บ้านกลางเป็นภูเขาสูงและถนนเข้าสู่หมู่บ้านเป็นคินดูกรังทำให้การคมนาคมยากลำบากมากในฤดูฝนจะทำให้เส้นทางเป็นโคลน เหนียว ลื่น รถยนต์ไม่สามารถผ่านเข้าออกได้ ต้องใช้โซ่โซ่พันล้อรถยนต์ให้ตะกุกผ่านทางที่มีความลาดชันสูง เพื่อเข้าสู่หมู่บ้าน

4.1.4 จำนวนประชากร การศึกษา ศาสนา การประกอบอาชีพ และรายได้

บ้านกลางประกอบด้วยจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 42 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 234 คน โดยแยกเป็นชาย 122 คน หญิง 112 คน มีโรงเรียน 1 แห่งเปิดสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีครูสอน 3 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์ 1 แห่ง ตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน มีอาจารย์สอนศาสนา 2 คน

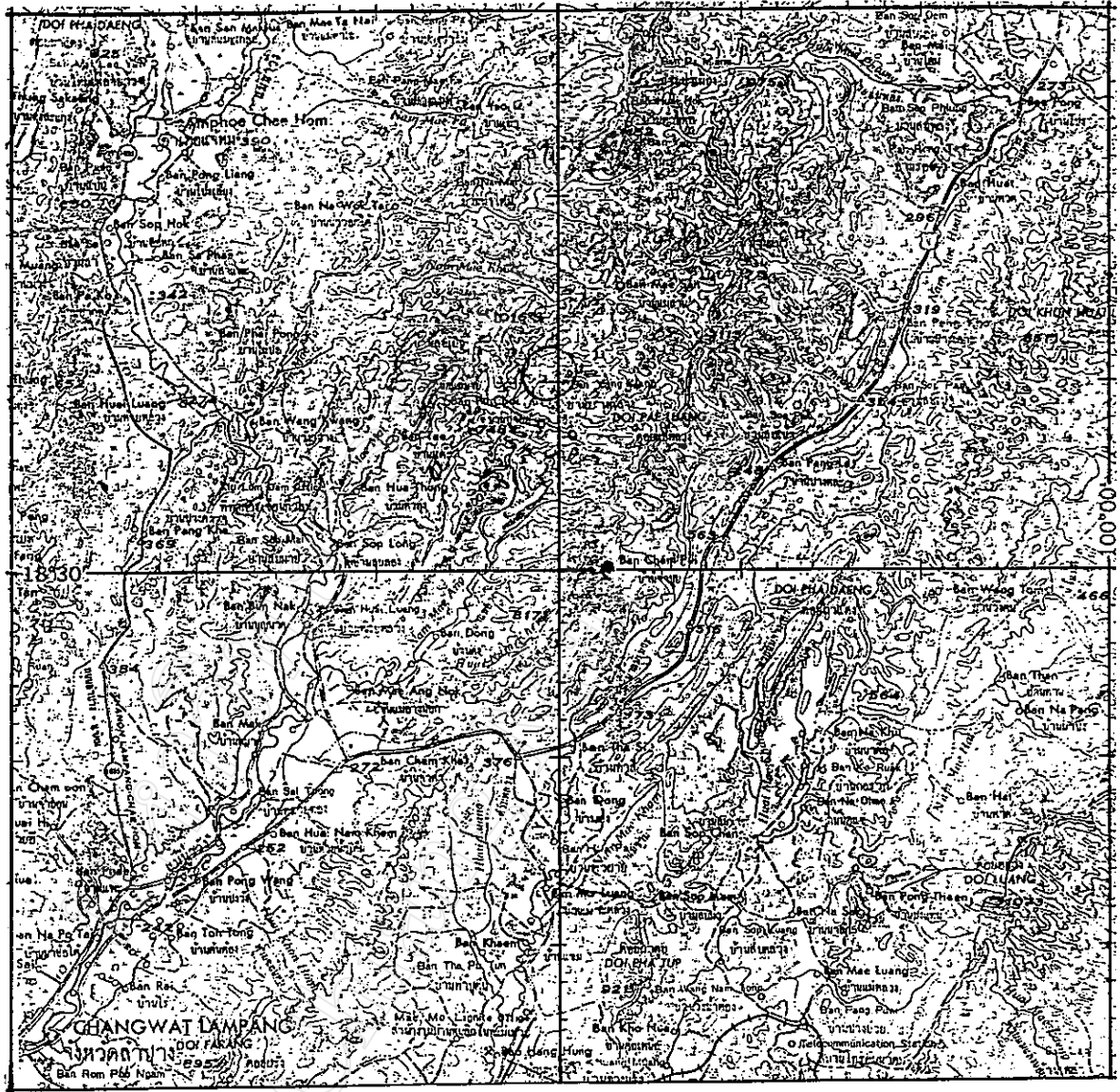
ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง เนื่องจากพื้นที่ราบเพื่อการเกษตรกรรมมีไม่เพียงพอประกอบกับฤดูแล้งชาวบ้านทำการเกษตรได้ผลไม่ดีนัก ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำอาชีพหลักของชาวบ้านคือ การเกษตร ได้แก่ การเพาะปลูกข้าวนาดำ ข้าวไร่ ซึ่งจะทำในลักษณะไร่หมุนเวียน มีการปลูกผลไม้ เช่น มะม่วง ลำไย มะขาม ส้มโอ ส่วนใหญ่เป็นการเพาะปลูกเพื่อยังชีพในครัวเรือน การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เพื่อใช้ไถนา หมู เป็ด ไก่ ส่วนใหญ่เป็นสัตว์พื้นบ้านเพื่อบริโภคและขายกันในหมู่บ้าน การรับจ้างส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างชั่วคราวกันในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้าน การเก็บหาของป่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะหาอาหารจากป่าของหมู่บ้าน จำพวก เห็ด หน่อไม้ ผักชนิดต่างๆ เพื่อบริโภคในครัวเรือน ในฤดูฝนจะเก็บหาหน่อไม้ขายเพื่อเป็นอาชีพเสริมอีกทางหนึ่ง ชาวบ้านยังไม่มีที่ดินเป็นของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยอาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ยางและป่าแม่อาจ ขณะนี้เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท ซึ่งยังไม่มีสิทธิตามกฎหมายส่วนมากเป็นที่จับจอง บุกรเบิกยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ

4.1.5 สภาพป่า และแหล่งน้ำ

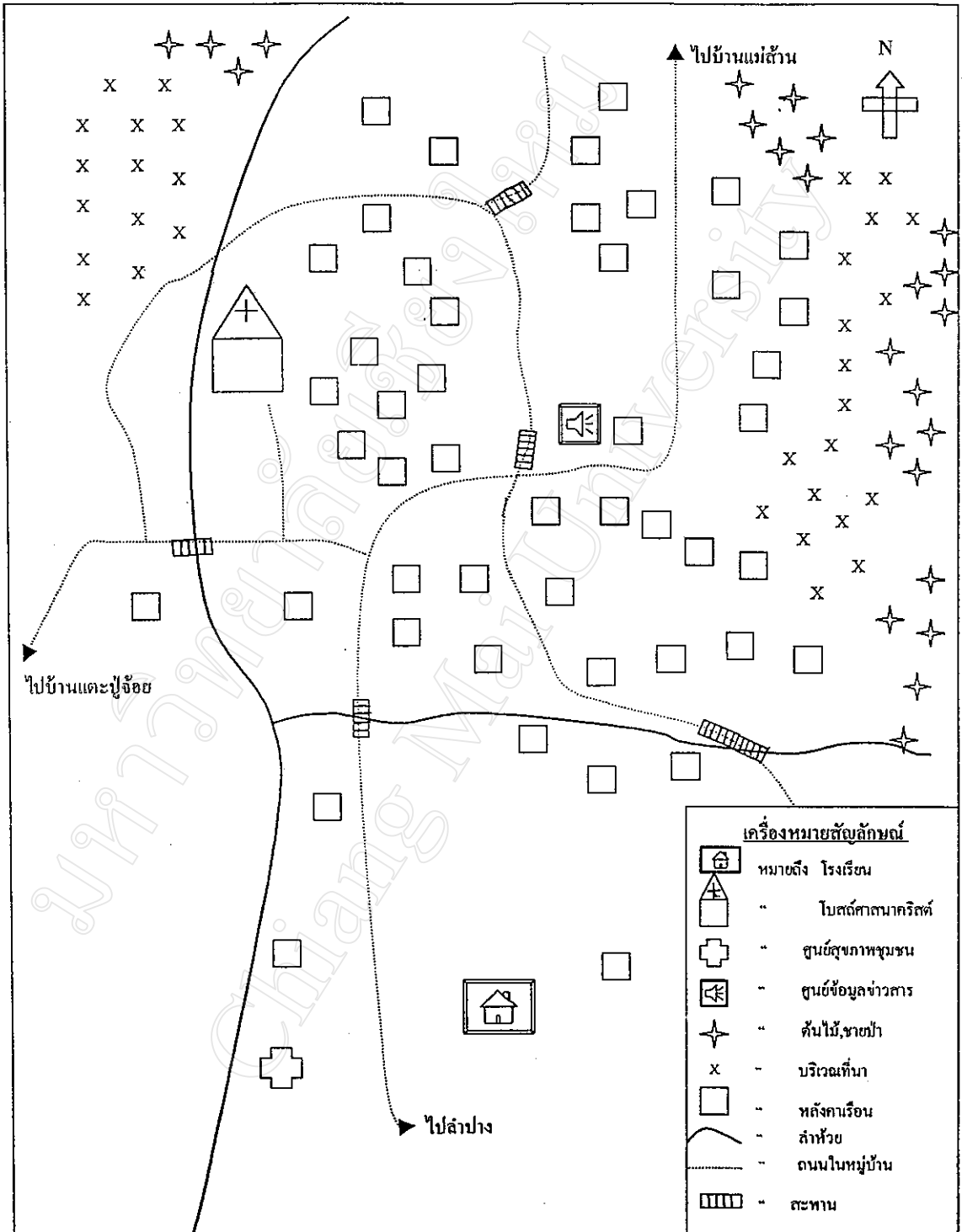
โดยทั่วไป พื้นที่ป่าบ้านกลางเป็นป่าเบญจพรรณเป็นป่าโปร่งผลัดใบ ต้นไม้ ส่วนใหญ่เป็นไม้ขนาดกลางและมีไม้ไผ่ชนิดต่างๆขึ้นอยู่ประปรายทั่วไป พื้นที่ป่าไม่รกทึบมากนักพันธุ์ไม้สำคัญในป่าเบญจพรรณมีหลายชนิด เช่น ไม้สัก มะค่าโมง มะค่าแต้ ประดู่ ยมหอม ยมหิน เก็ดดำ จิวป่า รกฟ้า ส้าน ส่วนไม้ไผ่ซึ่งขึ้นอยู่เป็นไม้พื้นล่างจนเป็นเครื่องบังถึงลักษณะประจำตัวอย่างหนึ่งของป่าเบญจพรรณนั้นก็มียูหลายชนิดด้วยกัน เช่น ไผ่ป่า ไผ่หก ไผ่บง ไผ่ข้าวหลาม ไผ่เหี้ย ไผ่รวก ไผ่ไร่ และไผ่ซาง เป็นต้น โดยมีป่าเต็งรังขึ้นอยู่บนภูเขาสูง ลักษณะทั่วไปของป่าเต็งรังเป็นป่าโปร่ง ต้นไม้มักมีขนาดเล็กและขนาดกลางกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ป่าไม่รกทึบในฤดูฝนสภาพป่าดูเขียวชอุ่มทั้งไม้ชั้นบนและไม้พื้นล่าง แต่ตอนปลายฤดูหนาวต่อต้นฤดูร้อน ภูมิไม้จะค่อยๆ เปลี่ยนสีจากสีเขียวสดเป็นสีเหลือง แดง แล้วใบร่วงหล่นลงสู่พื้นดิน พันธุ์ไม้ยืนต้นที่สำคัญมีหลายชนิด แต่ที่พบเห็นทั่วไปในป่าเต็งรัง คือ ไม้เต็ง รัง เหียง พลวง ไม้กว้าว รักหนู มะกั้ม กระโดน ตั้ว เต้า รัก ยอป่า มะขามป้อม มะกั้มแดง แสลงใจ และไม้ก่อกชนิดต่างๆ ไม้พื้นล่างที่สำคัญมีหญ้าเป็ด ประงป่า เป้ง และหญ้าต่างๆ ตามที่สูงหรือตามหุบเขาจะเป็นป่าดิบแล้ง ซึ่งมีไม้ที่สำคัญได้แก่ ยางนาหรือยางขาวมะค่าโมง ตะเคียนหิน กัดลิ้น ปออีเก้ง กระบก เหล่านี้เป็นต้น พืชชั้นล่างก็มีพวกหวาย จิง ข่า ต่างๆ แต่ปริมาณไม่หนาแน่นนักและค่อนข้างโล่งเตียน

สภาพป่าบ้านกลาง มีความอุดมสมบูรณ์ มีลำห้วย น้ำซับ และน้ำไหลตลอดปี ทำให้ป่าไม้มีความหลากหลายตามสภาพดิน และความชุ่มชื้นตามลำห้วย สภาพป่าจะเป็นป่าดิบแล้งเหนือขึ้นไปจะเป็นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ตามระดับความสูงของพื้นที่ ตั้งแต่ 500-600 เมตร โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญและมีผลต่อการเกษตรกรรมของชาวบ้าน ลำห้วยสองสายใหญ่ๆ ที่หล่อเลี้ยงหมู่บ้านกลาง คือ ลำห้วยแม่มาย และลำห้วยแม่ต้า ซึ่งสองลำห้วยนี้ประกอบไปด้วยลำห้วยเล็กๆ หลายสาขาประกอบกัน คือ ห้วยมะหลอด ห้วยปู่ดำ ห้วยปู่ลาน ห้วยปู่เล็ก ห้วยเปียง ห้วยหก ห้วยน้ำขุ่น ห้วยส้ม ห้วยปู่แวน ห้วยออก สำหรับน้ำใช้ในการบริโภคและอุปโภค ชาวบ้านอาศัยระบบการทำประปาหมู่บ้านโดยใช้น้ำจากลำห้วยแม่ต้าซึ่งเป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี

ชาวบ้านกลางทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีการดำรงชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก ชาวบ้านจึงเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติและมีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีวัตถุประสงค์การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก กำหนดขอบเขตป่าและมีการจัดตั้งองค์การคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นมาบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และตั้งกฎเกณฑ์ในการควบคุมการใช้ทรัพยากรป่าไม้ มีกลไกทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะความเชื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการตามรูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

แผนภูมิที่ 2 : แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านกลาง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
(มาตราส่วน 1 : 250,000)

แผนภูมิที่ 3 : แผนที่สังเขบบ้านกลาง หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

4.2. การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

รูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านกลาง แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ (1) รูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณี (2) รูปแบบการจัดการภายใต้ขอบเขตกฎหมาย (3) รูปแบบการจัดการโดยขัดต่อกฎหมาย และ (4) วิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้

4.2.1 รูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณี

4.2.1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านกลาง ดำเนินการสืบต่อกันมา โดยนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการกำหนดการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยผ่านทางขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ซึ่งได้มีการยึดถือกันมานาน แสดงให้เห็นว่าขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม เป็นสิ่งที่บ่งถึงศักยภาพของชุมชนบ้านกลาง โดยแสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนในวิถีชีวิต วัฒนธรรมการผลิต ความรู้สึกรหวงแหนและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า ทั้งนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อในการใช้พื้นที่ป่าของชุมชนจะสามารถแสดงออกมาในรูปแบบการจำแนกพื้นที่ป่าออกเป็นประเภทต่างๆ ซึ่งมีการกำหนดขอบเขตและกิจกรรมอย่างชัดเจน เช่น ป่าดงดิบ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ชาวบ้านกำหนดให้เป็นเขตป่าอนุรักษ์และเขตหมู่บ้านสัตว์ป่า มีกฎหมายห้ามตัดไม้ ถ้ำสัตว์ หรือทำประโยชน์อื่นๆ นอกจากเก็บหาสมุนไพร ป่าเบญจพรรณ เป็นป่าที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ ชาวบ้านได้กำหนดให้เป็นเขตป่าหากิน โดยสามารถใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งหาอาหารของคนและสัตว์ เก็บหาของป่า ห้ามการตัดไม้ เผาป่าถางไร่อย่างเด็ดขาด ป่าแพะ เป็นป่าที่มีสภาพโปร่ง มีต้นไม้ขนาดเล็กและขนาดกลางขึ้นอยู่ประปราย ชาวบ้านกำหนดให้เป็นเขตป่าใช้สอยของชุมชนโดยสามารถใช้สอยเก็บหาพืช ไม้เพื่อใช้ซ่อมแซมบ้านเรือนและก่อสร้างบ้านได้ แต่ห้ามการเผาป่าและทำไร่ จะทำการใดๆ ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน หรือผ่านความเห็นชอบจากคนในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านอาศัยความเชื่อในด้านการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนเป็นตัวแบ่งเขตพื้นที่ต่างๆออกจากกัน โดยในแต่ละเขตป่าจะมีการกำหนดแนวทางในการใช้ประโยชน์ให้สมาชิกของชุมชนได้ใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ โดยการนำเอาความเชื่อ ในเรื่องธรรมชาติที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และวิธีคิดตามขนบธรรมเนียมประเพณีมาเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ชาวบ้านกลางจะใช้วัฒนธรรมการผลิตของตน หาเลี้ยงชีพ โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในการเพาะปลูก ทำไร่หมุนเวียน การเก็บหาของป่า สมุนไพร การตัดไม้เพื่อใช้สอย ซ่อมแซมบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยของตน โดยถือว่าป่าเป็นของส่วนรวมซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์จากป่าได้ แต่จะกระทำการภายใต้การจัดการของชุมชนโดยคณะกรรมการป่าชุมชน

การจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเข้าใจถึงความเป็นไปของสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ของชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับป่า ต้นไม้ ความหลากหลายของชีวภาพและสะท้อนถึงการผสมผสานชีวิตที่วางอยู่บนรากฐานของการใช้ทรัพยากรร่วมกันของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่ยึดถือประเพณีจากประสบการณ์ที่ได้กลายมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศชุมชนถ่ายทอดสืบต่อกันมา เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างป่า น้ำกับคน ภายในระบบนิเวศน์ของท้องถิ่น ชาวบ้านจะมีความเข้าใจว่าป่านั้นเป็นต้นกำเนิดของสายน้ำ และแหล่งอาหารเมื่อใดไม่มีป่าเหลืออยู่ ก็จะทำให้สายน้ำเหือดหาย ระบบการผลิตของชุมชนก็จะไม่ได้ผลและเมื่อนั้นคนก็จะเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนมากที่สุด ซึ่งเป็นลักษณะที่ว่าคุณต้องอาศัยป่าในการดำรงชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความเข้าใจในโครงสร้างป่า และลักษณะของป่า ชาวบ้านจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ป่าว่าพื้นที่ใดควรใช้ประโยชน์ในด้านใดและพื้นที่ใดที่มีความสำคัญสมควรที่จะทำการอนุรักษ์ จึงได้มีการแบ่งประเภทป่าออกเป็นลำดับชั้นต่างๆ เช่น ป่าอนุรักษ์ ป่าหมู่บ้านสัตว์ป่าและป่าใช้สอย ชาวบ้านมีความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งหรือถิ่นที่อยู่ของต้นไม้และพืชพรรณในป่า เช่น ผักป่า สมุนไพร เพื่อประโยชน์ของการอนุรักษ์และการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ความเข้าใจในกำลังผลิตของป่า โดยได้สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อกำหนดแนวทาง วิธีการ และข้อห้ามเพื่อป้องกันมิให้ใช้ประโยชน์จากป่ามากเกินไป เช่น ในเขตป่าใช้สอยให้เก็บหาของป่าได้เท่าที่จะเพียงพอในการบริโภค ห้ามมีการแสวงหาผลกำไรจากการเก็บหาของป่าไปขาย ห้ามนำไม้มาแปรรูปขายเพื่อการค้าโดยเด็ดขาด การนำไม้มาปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านให้ใช้แต่พอสมควรกับความจำเป็นเท่านั้น เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับกำลังผลิตของป่า ด้านการหมุนเวียนของธาตุอาหารในดิน ซึ่งชาวบ้านจะทำการเกษตรโดยใช้ระบบไร่มูลเวียน ซึ่งมีการเผาหญ้าหรือต้นไม้ที่แห้งแล้วเพื่อช่วยเติมแร่ธาตุอาหารให้กับพื้นดินให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ หรือปลูกพืชในพื้นที่เดียวกันจะไม่ใช้ระยะเวลาปลูกในพื้นที่นั้นๆ หลายปีซ้ำกัน เพราะจะทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง โดยชาวบ้านจะปล่อยให้มีการฟื้นตัวของดิน โดยการพักดินไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง และจะปล่อยให้ป่าฟื้นตัวเอง โดยไม่ต้องมีการปลูกป่าทำให้เกิดความหลากหลายของพืชพรรณทดแทนตามธรรมชาติ และส่งผลต่อระบบนิเวศน์ให้คืนดีเดิม การฟื้นตัวทดแทนระบบนิเวศน์ที่ถูกทำลาย ชาวบ้านรู้ว่าเมื่อปล่อยให้พื้นที่กร้างว่างเปล่าฟื้นตัว ภายในระยะเวลา 5 ปี และเมื่อเวลาผ่านไปก็จะมีต้นไม้ขึ้นมาทดแทน โดยต้นไม้ที่ขึ้นมาทดแทนนี้ก็จะมีความหลากหลายของตัวเองก็จะเติบโตเป็นไม้ใหญ่ ในที่สุดก็จะกลายมาเป็นป่าขึ้นมาได้ ความรู้เรื่องของพันธุ์ไม้ ชาวบ้านจะมีความรู้ในเรื่องของพันธุ์ไม่ว่า ไม้ชนิดใดที่มีลักษณะเด่นในการอุ้มน้ำ เช่น ไม้ตะเคียน ไม้มะค่า หรือพันธุ์ไม้ชนิดใดที่จะสามารถสร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ป่า เช่น ไม้จุ่น ไม้จิว ไม้จ่าปี ไม้จ่าป่า และพันธุ์ไม้ชนิดใดที่มีคุณค่าทาง

ด้านโภชนาการและยาสมุนไพร เช่น ไม้มะเดื่อ ไม้มนาง ไม้มะขามป้อม ซึ่งถือได้ว่าเป็นความหลากหลายทางด้านชีวภาพของพันธุ์ไม้ตนเอง

ชุมชนบ้านกลางที่มีการรักษาสภาพป่าเอาไว้ การเข้าไปใช้ทรัพยากรป่าไม้จึงจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานที่ว่า ทรัพยากรป่าไม้เป็นส่วนรวม สมาชิกชุมชนทุกคนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียมกันและอย่างเหมาะสมกับระบบนิเวศน์ด้วย โดยกฎเกณฑ์ปฏิบัติของชาวบ้านจะประกอบไปด้วย

1. ห้ามตัดต้นไม้ในเขตป่าอนุรักษ์
2. ในเขตพื้นที่ป่าใช้สอย ซึ่งก็อนุญาตให้มีการตัดไม้ได้ แต่ต้องตัดไม้เท่าที่มีความจำเป็นใช้เท่านั้น การทำไร่หมุนเวียน ผู้ใดจะขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกใหม่ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน
3. ของป่าหรือผลผลิตจากป่าในการบริโภคนั้น ก็ต้องเก็บมาเพื่อใช้ในการบริโภคจริงๆ ห้ามเก็บมาขายเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
4. ในพื้นที่ใดที่พบว่ามีการลักลอบกระทำผิดมากๆ ก็จะมีการจัดกลุ่มของชุมชนออกไปตรวจป่าเป็นประจำ และมีการตรวจหาไฟป่า ดับไฟป่า การสร้างแนวกันไฟ
5. ห้ามล่าสัตว์ป่าในเขตป่าอนุรักษ์ เขตป่าหมู่บ้านสัตว์ป่า และป่าใช้สอย
6. เมื่อตรวจพบว่าการกระทำผิด จะทำการยึดของกลางในการกระทำผิดไว้เป็นของส่วนรวมหมู่บ้าน และทำการลงโทษตามกฎเกณฑ์ที่ชุมชนได้กำหนดขึ้น หากเป็นความผิดที่ร้ายแรงก็จะส่งให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

โดยทั่วไปแล้วกฎเกณฑ์ปฏิบัติดังกล่าวเปรียบเสมือนความเชื่อ ความศรัทธาอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านมีต่อสิ่งเหล่านั้น อาจจะเป็นไปในรูปแบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร อาศัยการบอกกล่าวกันเองหรือได้กำหนดขึ้นเอง กฎเกณฑ์ปฏิบัติส่วนมากของชุมชนบ้านกลางจะเป็นข้อตกลงที่เกิดจากการปรึกษาหารือร่วมกันของชาวบ้านมีการเขียนกฎเกณฑ์ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตามอุดมการณ์ป่าชุมชนของตนเอง และชาวบ้านก็ให้ความเชื่อถือเคารพเสมือนกฎหมายของบ้านเมือง

ชาวบ้านในอดีตเคยมีความเชื่อเรื่องผี ป่าและเจ้าคุ้มครองธรรมชาติเหมือนกับชาวกระเหรี่ยงทั่วไป ชุมชนเดิมตั้งอยู่บริเวณทางทิศตะวันตกไม่ไกลจากหมู่บ้านปัจจุบันมากนัก ต่อมาได้มีการให้สัมปทานตัดไม้จากบริษัทต่างชาติ เมื่อสัมปทานสิ้นสุดลงก็มีนายทุนจากภายนอกชุมชนเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ป่าเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ป่าที่เคยเป็นป่าความเชื่อของชาวบ้านถูกตัดทำลายลงไปมาก ความเชื่อของชาวบ้านในการนับถือผีเจ้าคุ้มครองธรรมชาติก็เสื่อมลงไป ต่อมาได้มีผู้มาเผยแพร่คำสอนของพระเยซูในชุมชนทำให้ชาวบ้านที่เคยนับถือผีเปลี่ยนมานับถือศาสนา

คริสต์และศรัทธาในพระเจ้า ความเชื่อเรื่องผี เจ้าคุ้มครองธรรมชาติในอดีตจึงถูกลบเลือนไปมิได้ สืบทอดกันต่อมาอีกเลยจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันชาวบ้านนับถือศาสนาคริสต์โดยมีความเชื่อในพระผู้เป็นเจ้า ชาวบ้านได้เรียนรู้และรับการอบรมจากอาจารย์สอนศาสนาที่ให้การอบรม สั่งสอน กลุ่มเกลา สืบทอดกันมายาวนานกว่า 100 ปี ทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากหลักคำสอนสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้คนในชุมชนมีความศรัทธาในพระเจ้า สังเกตได้จากการที่ชาวบ้านทุกคนรอบครัวได้ให้ความสำคัญเข้าร่วมในกิจกรรม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญๆ จะมีพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวบ้าน โดยมีการนมัสการพระเจ้า อธิษฐานพระเจ้า เพื่อระลึกถึงทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกทำลายมากขึ้นทุกวัน และเชื่อว่าทุกสิ่งในโลกเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้น ทรัพยากรป่าไม้ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่พระเจ้าทรงสร้างและประทานให้ในบทบาทกรรมยังให้มนุษย์ช่วยกันรักษาป่า ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ชาวบ้านเชื่อว่าการนมัสการและการอธิษฐานต่อพระเจ้าเพื่อไม่ให้ป่าไม้ถูกทำลายเป็นการสนองตอบต่อคำรัสของพระองค์ ซึ่งถือว่าเป็นเจตนารมณ์ที่คืออย่างหนึ่งตามความเชื่อในทุกวันอาทิตย์ ชาวบ้านจะพร้อมใจกันไปโบสถ์เพื่อสวดมนต์อ้อนวอนพระเจ้าตามความเชื่อของศาสนา และเป็นการเสริมกำลังใจในการดำรงชีวิตให้กับชาวบ้านทุกคน

4.2.1.2 กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ การกำหนดบทลงโทษ

ชุมชนบ้านกลางมีการรักษาป่าของหมู่บ้านเอาไว้ โดยจะใช้กฎเกณฑ์ของชุมชนมาเป็นกลไกควบคุมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกของชุมชน จัดตั้งองค์กรของชุมชนขึ้น เพื่อร่างกฎเกณฑ์ และแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ให้สมาชิกชุมชนทราบ ตลอดจนมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน สาระของกฎเกณฑ์มีดังนี้

กฎระเบียบป่าชุมชนบ้านกลาง

1. ห้ามตัดไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าหากิน โดยมีระเบียบคือ ครั้งแรกจะมีการว่ากล่าวตักเตือน คาดโทษไม่ให้กระทำผิดอีก ครั้งที่ 2 ปรับตามคณะกรรมการป่าชุมชนจะพิจารณาตามความผิด ครั้งต่อไปจะจับกุมส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย

2. ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าหากิน เขตหมู่บ้านสัตว์ป่า และป่าใช้สอย โดยมีระเบียบให้ปรับตามความผิด พิจารณาความผิดโดยคณะกรรมการป่าชุมชน

3. ห้ามทำไร่ในเขตป่าทุกประเภท

4. ห้ามตัดไม้ บุกรุก เผ้วถางป่า เก็บหาของป่า และล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าหากิน เขตหมู่บ้านสัตว์ป่า ผู้ใดฝ่าฝืนจะยึดของกลางและปรับตามความผิด พิจารณาความผิดโดย คณะกรรมการป่าชุมชน

5. ชาวบ้านสามารถเก็บหาของป่า อาหาร สมุนไพร พืช ในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าหากิน และสามารถนำไม้มาซ่อมแซมและก่อสร้างบ้านเรือนในเขตป่าใช้สอยได้ หรือเพื่อใช้สอยตามความ จำเป็นในครอบครัว

6. ห้ามบุคคลทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านตัดไม้ และเก็บหาของป่าในเขตป่าชุมชน เพื่อการค้า

7. เงินค่าปรับที่ได้จะนำไปเข้ากองทุนรักษาป่าของชุมชนบ้านกลาง เพื่อนำไปดำเนินการ ในการรักษาป่าของหมู่บ้านต่อไป

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยใช้ กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของชุมชนในการควบคุม จนสามารถทำให้ป่าฟื้นฟูสภาพอุดมสมบูรณ์ อีกครั้ง แต่ก็ยังพบการกระทำผิดบ้างเล็กน้อยจากบุคคลภายนอก เช่น การเก็บหาของป่าในพื้นที่ หวงห้าม การลักตัดไม้ เมื่อพบว่ามีกรลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตกำหนดจะทำการยึดของกลาง ไว้เป็นสมบัติส่วนรวม หรือปรับเงินส่วนผู้กระทำความผิดนั้น ชาวบ้านมักใช้วิธีการว่ากล่าวตักเตือน แต่หากตกลงกันไม่ได้ หรือมีการฝ่าฝืนซ้ำอีก ก็จะส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการ ตามแต่คณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านจะเห็นสมควร

4.2.1.3 การแบ่งปันผลประโยชน์

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบ้านกลางเป็นการอนุรักษ์ป่าที่มีพื้นฐานเบื้องต้น มาจากการมีผลประโยชน์ร่วมกันในการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าเพื่อการเกษตรและการใช้ผลผลิต จากป่าในชีวิตประจำวัน เช่น เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค ไม้สำหรับก่อสร้างบ้านเรือน เป็น เชื้อเพลิง รวมทั้งการเก็บหาของป่า ในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากป่า เป็นการมองถึงการ นำเอาผลประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในรูปการใช้ประโยชน์ เพื่อตอบสนองกับความต้องการของ ชุมชนเป็นหลัก ทั้งนี้โดยยึดหลักทุกคนได้รับประโยชน์และก่อเกิดความเป็นธรรมแก่ทุกคน ในอดีตจำนวนของประชากรชาวบ้านกลางมีน้อย ชาวบ้านจึงมีอิสระในการเลือกพื้นที่ ยึดถือ ครอบครองป่าในบริเวณใดก็ได้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเกษตร และเพาะปลูก ประกอบกับ การเผ้วถางป่าในอดีตนั้นเป็นการนำเอาวิธีแบบดั้งเดิม เช่น มีด ขวานมาใช้ในการตัดไม้เผ้วถางป่า หากต้องการพื้นที่ทำกินจำนวนมากก็จะต้องใช้แรงงานจำนวนมากเช่นกัน ในปัจจุบันชาวบ้านกลาง มีการทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ไม่ได้ทำการเกษตรเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ จึงไม่ต้องการพื้นที่

จำนวนมากในการเพาะปลูก และเมื่อชาวบ้านเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วก็ไปทำกินในบริเวณอื่น เพื่อทิ้งให้ที่ดินได้มีเวลาฟื้นตัว มีความอุดมสมบูรณ์เมื่อครบ 5 ปี ก็กลับมาทำกินในที่เดิมอีกหมุนเวียนกันไป ชาวบ้านได้แผ้วถางที่ดินเพื่อทำกินแล้ว ชาวบ้านคนอื่นๆ ก็จะไม่เข้าไปทำกินหรือยึดถือครอบครองในพื้นที่นั้น เพราะทุกคนถือว่าที่ดินที่ทิ้งไว้เจ้าของคนเดิมจะกลับมาทำกินในพื้นที่เก่าอีกครั้ง ถึงแม้จะไม่มีหลักฐานจากทางราชการ ซึ่งเป็นวิธีดำเนินการในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีพื้นฐานอยู่ที่สิทธิการใช้ ซึ่งหมายความว่า ชาวบ้านผู้ที่ได้ใช้แรงงาน ปรับเปลี่ยนทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์จะยังคงมีสิทธิในทรัพยากรนั้นตราบเท่าที่ยังใช้ประโยชน์อยู่ แต่จะหมดสิทธิเมื่อทรัพยากรนั้นได้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติ เช่น ในระบบการทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านที่จะมีการพักดินไว้เป็นไร่เหล่า (พื้นที่ที่พักการทำไร่เพาะปลูกไว้เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของดิน โดยจะมีการกำหนดระยะเวลาพักเอาไว้ประมาณ 4-5 ปี) ซึ่งคนอื่นสามารถจะเข้าไปใช้ได้ หากเจ้าของเดิมไม่ย้อนกลับไปทำตามระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้ในลักษณะนี้คณะกรรมการป่าชุมชนจะเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการการใช้ที่ดินให้แก่รายอื่นต่อไป ชาวบ้านมีสิทธิที่จะใช้แรงงานของตนเองทำงานหาเลี้ยงชีพหรือในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งชาวบ้านจะให้ความสำคัญอย่างมาก เช่น คณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านจะอนุญาตให้ชาวบ้านตัดไม้ไปใช้เพื่อการสร้างบ้านที่อยู่อาศัยของตนเอง แต่จะไม่ยอมให้มีการตัดเพื่อการค้าโดยเด็ดขาด เพราะถือว่าป่าเป็นส่วนรวม การจะกระทำใดๆ ต่อบ้านต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจในการจัดการของชุมชน

การจำแนกพื้นที่ป่าของหมู่บ้านแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ อย่างชัดเจนทำให้ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกประเภท ไม่ว่าจะทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ป่าอนุรักษ์ ป่าเขตหมู่บ้าน สัตว์ป่า เป็นปารักษาต้นน้ำระบบนิเวศน์ของป่าให้สมดุล เพื่อให้มีแหล่งน้ำเกิดความชุ่มชื้น บรรเทาอุทกภัย ฝนตกต้องตามฤดูกาล ป่าใช้สอย ป่าหากิน ทุกคนในหมู่บ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเสมอภาคกัน ต้องใช้แต่พอเพียงแก่การยังชีพของครัวเรือน ให้ทำไร่ในเขตที่ทำกินจำนวนเท่าเดิมที่มีอยู่ห้ามขยายออกไปอีก ห้ามตัดไม้เพื่อการค้าแต่อนุญาตสำหรับการซ่อมแซมและการก่อสร้างบ้าน แต่ต้องได้รับการอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านก่อนเสมอ จากการมีผลประโยชน์ร่วมกัน การรักษาป่าของชาวบ้าน มาจากพื้นฐานของการมีประโยชน์ร่วมกันในการใช้ทรัพยากรป่าไม้และผลิตผลจากป่าอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

4.2.1.4 สิทธิและกรรมสิทธิ์

ชุมชนบ้านกลาง ถือว่าทรัพยากรป่าไม้เป็นของส่วนรวม เป็นสิทธิอำนาจตามประเพณีชุมชน เป็นมรดกตกทอดของปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งชาวบ้านจะต้องร่วมกันดูแลรักษาและมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ตามกฎเกณฑ์และประเพณีของชุมชนที่ได้ตกลงร่วมกัน ซึ่งจะเน้น

หลักของประโยชน์ส่วนรวม และความเป็นธรรมทางสังคม เมื่อป่าไม้ถูกทำลายเสื่อมโทรมลงไปทุกคนในบ้านกลางต้องรับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งหาวิธีแก้ไขปัญหาก็ได้จัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุ วิเคราะห์ กำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติร่วมกัน จนก่อเกิดองค์การคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางในการดูแลรักษาป่า ซึ่งถือเป็นสิทธิของชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ ชาวบ้านนั้นเห็นว่าคุณสมบัติที่จะใช้ประโยชน์ตามธรรมชาติจากทรัพยากรป่าไม้ที่ตนดูแลอยู่ เพราะป่าเป็นแหล่งที่รวมปัจจัยสี่ ทั้งนี้ด้วยความผูกพันในการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับป่าในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยป่าไม้เป็นแหล่งที่มาของอาหาร ยาสมุนไพร ในการรักษาโรค การใช้เส้นใยพืชในการทอผ้า การเก็บหาของป่า การใช้ไม้มาทำฟืน หรือนำไม้มาซ่อมแซมหรือสร้างที่อยู่อาศัย

ชาวบ้านทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าของชุมชน ได้ใช้และรับประโยชน์จากป่า โดยอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม ความถูกต้อง และประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ ชาวบ้านสามารถใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่จัดตั้งกันเองในรูปคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง เช่น มีกฎเกณฑ์อนุญาตให้ตัดไม้ใช้สอยเพื่อใช้ในครัวเรือนได้ในเขตป่าใช้สอยได้ทุกครัวเรือน กฎระเบียบคำกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงหลักความเป็นธรรม นอกจากนั้น ชาวบ้านทุกคนยังมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรป่าไม้จากเขตป่าต่างๆที่ชุมชนได้กำหนดขึ้น แต่สิทธิการใช้ยังถูกกำหนดด้วยความยั่งยืนต่อระบบนิเวศ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญกำหนดให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าได้ แต่เฉพาะในอาณาเขตบริเวณจำกัด และไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อทรัพยากรป่าไม้ เช่น ห้ามตัดต้นไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ ห้ามทำไร่ในเขตป่าทุกประเภท

พื้นที่ป่าไม้ของชุมชนบ้านกลางยังอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ยาง และป่าแม่อาจ ทำให้ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดิน แต่ชาวบ้านไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญมากนัก เนื่องจากมีความเคยชินต่อการดำรงชีวิตในป่ามาเป็นระยะเวลาานาน แต่พวกเขาต้องการสิทธิในที่ดิน เพื่อความถูกต้องและมั่นคงในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยต้องการที่จะมีสิทธิในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ที่เขาดูแลให้การรักษา. รวมถึงการที่จะสามารถดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ในพื้นที่นี้ได้เต็มที่ ชาวบ้านยังมีความกังวลใจและต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างหวาดวิตก เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนรวมทั้งพื้นที่ป่าที่ชุมชนได้ร่วมกันดูแลดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท การดำรงชีวิตของชาวบ้านต้องถูกป้อมปรามจากเจ้าหน้าที่ตลอดเวลา การพัฒนาต่างๆ จึงหยุดชะงักลง ไม่สามารถพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้ จึงไม่มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตตามปกติ เพราะต้องหวังเกรงว่าจะต้องถูกอพยพโยกย้ายในอนาคต แต่ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2540 และ วันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2540

ได้สั่งการให้มีการชะลอการจับกุมและให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตป่าอยู่อาศัย ทำกินได้โดยใช้หลักฐานพยานบุคคลไม่ใช่ภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลักฐาน ทำให้ชาวบ้านสามารถอาศัยอยู่กินในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวได้เป็นการชั่วคราว แต่ก็ยังมีข้อผลในทางกฎหมายที่ชาวบ้านจะมีสิทธิในการครอบครองที่ดินทำกินและพื้นที่ป่าในการดูแลจัดการ ควบคุมทรัพยากรป่าไม้ของตนเอง

4.2.1.5 การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

ในปัจจุบันสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งที่ปรากฏในชุมชนบ้านกลางเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้ของหลายฝ่ายด้วยกันคือ ชุมชนใกล้เคียง รัฐ และชุมชน

ความขัดแย้งระหว่างชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านแม่อาจ บ้านแดง ส่วนใหญ่มักจะเข้าไปลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ในเขตป่าชุมชนบ้านกลาง เมื่อชาวบ้านตรวจพบก็จะบอกกล่าว ตักเตือนห้าม หรือปรับผู้ละเมิดตามแนวทางกฎเกณฑ์ของคณะกรรมการป่าชุมชน แต่ต้องประสบปัญหา ก็คือ ชาวบ้านจะถูกข่มขู่ ถูกทำร้ายบ้าง เพราะบุคคลภายนอกถือสิทธิในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยถือว่าป่านี้เป็นของส่วนรวม ใครก็สามารถใช้ประโยชน์ได้ และในช่วงฤดูแล้งมักจะถูกกั้นแก้งจากความไม่พอใจของบุคคลภายนอกเข้ามาจุดไฟเผาป่า ทำให้ชาวบ้านต้องคอยช่วยกันดับไฟอยู่เสมอ โดยความพยายามของชุมชนในการต่อต้านการใช้ป่าของบุคคลภายนอก

เมื่อเกิดความขัดแย้งกันขึ้น ชาวบ้านสามารถใช้กลไกของกฎเกณฑ์ตามประเพณีและอาศัยหลักของการประนีประนอมกับบุคคลภายนอกในการแก้ไขมากกว่าส่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการ ผลจากการขัดแย้งของบุคคลภายนอกทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันเพื่อปกป้องทรัพยากรป่าไม้ ก่อให้เกิดความสามัคคี กำลังใจในกลุ่มชาวบ้านเพิ่มขึ้น อำนาจของกลุ่มมีพลังมากขึ้น ทุกคนสนับสนุน เห็นความสามารถของกันและกัน รวมถึงใหม่เพื่อเอาชนะกลุ่มอื่นๆ ฝ่ายอื่นๆ มองเห็นปัญหาร่วมกัน ความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นประโยชน์มาก เพื่อต่อสู้กับกลุ่มชาวบ้านอื่นๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐ (กรมป่าไม้) ชาวบ้านได้ร่วมกันรักษาฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ โดยใช้กฎระเบียบปฏิบัติร่วมกันของคนในหมู่บ้านต่อมาทราบข่าวว่ากรมป่าไม้ได้เตรียมประกาศขยายเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไทในพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษา ซึ่งในความรู้สึกของชาวบ้านเสมือนหนึ่งว่ากรมป่าไม้จะเข้าไปบุกรุกแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้ของตน จึงเกิดปฏิกิริยาต่อต้านของชุมชน การรวมตัวเครือข่ายภายในชุมชน เพื่อจะดูแลรักษาป่าเช่นเคยปฏิบัติมาแต่ก็ไม่มีพลังพอกับการต่อรองอำนาจรัฐ ในการขอให้ยกเลิกการเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท ชาวบ้านจึงแสวงหาเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารกับองค์กรอื่น

ซึ่งกลุ่มเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือที่มีกิจกรรมหรือได้รับผลกระทบในเรื่องเดียวกัน เพื่อสนับสนุนด้านความรู้ วิชาการ กฎหมายต่างๆ อีกทั้งการรวมตัวประท้วง หาแนวทางในการต่อรองกับนโยบายของรัฐ ในความขัดแย้งลักษณะนี้ สามารถมองได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มองว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นควรเป็นหน้าที่ของฝ่ายรัฐบาล โดยที่ชาวบ้านนั้นจะต้องปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว ซึ่งไม่ได้ให้สิทธิในการจัดการแก่ชาวบ้านและอีกกลุ่มที่มองว่าในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นควรจะเป็นหน้าที่ของชาวบ้าน ในท้องถิ่นที่เป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรเหล่านี้เมื่อชาวบ้านเป็นผู้ดูแลรักษาแล้วก็ควรจะมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านี้ด้วย ความเห็นที่แตกต่างกันดังกล่าว จึงนำมาสู่การถกเถียงถึงประเด็นเรื่องสิทธิต่อทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งในที่นี้ผู้ศึกษามองเห็นว่า สิทธิในการจัดการทรัพยากรดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ และเห็นว่าหากไม่มีการแก้ไขความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องดังกล่าวแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการและดูแลทรัพยากรป่าไม้ต่อไปในอนาคต ความพยายามในการปกป้องสิทธิของชาวบ้านในการควบคุมและจัดการทรัพยากรป่าไม้ท่ามกลางสภาวะการฉัดแย้งกับภาครัฐ ชาวบ้านได้ค่อยๆ ปรับเปลี่ยนวิธีการให้มีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น โดยเริ่มมีการจัดตั้งองค์กรอย่างไม่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางของหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่บริหารงาน ดูแลป่า รวมทั้งมีการร่างกฎ ระเบียบ และข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของทางราชการมากขึ้น เช่น ในกรณีการใช้ที่ดินทำเกษตรหรือการทำไร่หมุนเวียน เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่า การทำเกษตรลักษณะนี้มักจะเป็นการใช้ที่ดินแบบหมุนเวียน ซึ่งเปิดโอกาสให้ป่าฟื้นตัวใหม่ได้ในเวลาไม่นานนัก เพราะจะใช้ระยะเวลาปลูกเพียงปีเดียว แล้วจะถูกปล่อยให้กลายเป็นป่าเหล่าหรือไร่ร้าง อย่างไรก็ตามพื้นที่ปลูกข้าวไร่ หรือทำเกษตรนี้มักจะเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐที่สามารถยอมรับได้ในระดับหนึ่ง คือ ถ้ามองในลักษณะของรัฐรักษากฎหมาย รัฐจะไม่ยอมรับสิทธิถือครองที่ดินของชาวบ้าน โดยถือว่าเป็นการบุกรุกพื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2484 ในขณะที่ชาวบ้านถือว่าเป็นการใช้พื้นที่แบบหมุนเวียนที่ช่วยให้ใช้ป่าได้อย่างยั่งยืน และมีใช้เป็นการทำลายป่า .

ความขัดแย้งระหว่างรัฐ (ในเชิงปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่) กับชุมชนบ้านกลาง ปรากฏว่ามีน้อยมากสังเกตได้จากคดีหรือการจับกุมการกระทำผิดพระราชบัญญัติป่าไม้ในชุมชน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ ลป.38 (ท่าลี่) และเจ้าหน้าที่ของอุทยานถ้ำผาไทได้เข้ามาเดินตรวจตรา ดูแล ลาดตระเวนในพื้นที่ป่าบ้านกลาง โดยเจ้าหน้าที่ยอมรับและมีความเข้าใจในการจัดการป่าของชาวบ้านที่มีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แต่ตามนโยบายของรัฐโดยกรมป่าไม้เตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท โดยเจ้าหน้าที่ได้มาดำเนินการสำรวจและ

ฝั่งหลักเขตอุทยาน ซึ่งทำให้พื้นที่ทำกิน (ไร่หมุนเวียน) ของชาวบ้านเดิมถูกผนวกรวมเข้าเป็นพื้นที่เตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท ส่งผลให้ที่ทำกินของชาวบ้านที่มีไม่พอเพียงอยู่แล้วกลับน้อยลงไปอีกในอนาคตเมื่อรัฐประกาศเขตอุทยานเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านก็ไม่สามารถเข้าไปทำไร่หมุนเวียนในแนวเขตที่ฝั่งหลักไว้ ถ้าชาวบ้านเข้าไปทำอะไรในหลักของกฎหมายถือว่าเป็นการบุกรุกพื้นที่ในเขตอุทยาน อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้านในอนาคต หากยังไม่ได้รับการแก้ไขให้เหมาะสมและถูกต้อง

สำหรับความขัดแย้งภายในชุมชนบ้านกลาง เกี่ยวกับการใช้ที่ป่าหรือการลักลอบตัดไม้ในป่าอนุรักษ์ ส่วนใหญ่จะใช้การเจรจาต่อรองอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อพบว่ามีผลกระทบเกิดขึ้นก็จะอาศัยกฎเกณฑ์ของชุมชนเป็นเครื่องตัดสิน ด้วยความเป็นเครือญาติ พี่น้อง ก็สามารถลดระดับความขัดแย้งระหว่างกันมาเป็นความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน โดยจะเป็นการรวมขอมกันเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งจะไม่พยายามใช้กฎหมายมาเป็นเครื่องตัดสิน เพราะเป็นการแสดงถึงชุมชนไม่มีศักยภาพในการจัดการ และเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาวบ้านเดียวกัน จึงไม่พยายามที่จะสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้น เพื่อยุติปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในอนาคต ชาวบ้านจะอาศัยการเจรจาหรือการพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน โดยผ่านทางผู้นำชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ลักษณะการกระทำดังกล่าวจะมีความยืดหยุ่นและมักจะ ไม่พบความรุนแรงที่เกิดขึ้น

4.2.2 รูปแบบการจัดการภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

4.2.2.1 การบำรุงรักษา การฟื้นฟูสภาพป่าภายในชุมชน

สภาพพื้นที่ป่าไม้ของชุมชนบ้านกลาง มีลักษณะเหมือนกับพื้นที่ป่าภาคเหนือตอนบนทั่วไป มักอยู่ในพื้นที่สูงและมีภูเขาล้อมรอบ ลักษณะของป่าจะแตกต่างกันตามระดับความสูง ซึ่งลักษณะทางนิเวศและประเภทของป่านี้เอง เป็นพื้นฐานสำคัญที่ชุมชนบ้านกลางใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการจำแนกพื้นที่ แบ่งขอบเขตการใช้ประโยชน์และกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้

ชุมชนบ้านกลาง ได้มีการฟื้นฟูสภาพป่าของชุมชนที่เสื่อมโทรมในอดีตให้กลับมาฟื้นตัวอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง โดยการจำแนกการใช้ประโยชน์ตามสภาพนิเวศของป่าแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ กะเนอหมือ (ป่าดงดิบ) กะเนอพา (ป่าเบญจพรรณ) และแพะโซ่ (ป่าแพะ) ตามลักษณะของป่า รวมทั้งกำหนดกิจกรรมและกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้เป็นไปตามลักษณะของป่า คือ

1. ป่าดงดิบ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ดินไม่มีขนาดใหญ่ และอยู่ไกลจากชุมชน ชาวบ้านเรียกว่า ป่าดง ป่าขุนห้วย จึงกำหนดให้เป็น “เขตป่าอนุรักษ์และเขต

หมู่บ้านสัตว์ป่า” มีกฎระเบียบที่เข้มงวด ชาวบ้านจะหวงแหนป่าประเภทนี้มาก และไม่อนุญาตให้ผู้ใดใช้ประโยชน์ เช่น ห้ามตัดไม้ ห้ามล่าสัตว์ ห้ามบุกรุก แคว้ง ทาไร่ ห้ามทำประโยชน์อื่นใด นอกจากการเก็บหาสมุนไพร

2. **ป่าเบญจพรรณ** เป็นป่าที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืช สัตว์เล็กและแมลงต่างๆ อีกทั้งยังมีลำห้วยหลายสาย ซึ่งก่อเกิดแหล่งน้ำ แหล่งอาหารของคนและสัตว์ รวมทั้งมีพืชที่เป็นสมุนไพร ชาวบ้านจึงกำหนดให้เป็น “เขตป่าหากิน” โดยสามารถใช้ประโยชน์ในการหาอาหารเลี้ยงสัตว์ เก็บหาของป่าและสมุนไพรเพื่อเพียงพอแก่การดำรงชีวิตในครอบครัว ห้ามจำหน่าย รวมทั้งห้ามตัดไม้ ห้ามเผาป่า ห้ามทำไร่ และการผลิตใดๆ โดยเด็ดขาด

3. **ป่าแพะ** เป็นป่าที่มีต้นไม้ที่ให้คุณค่าด้านเนื้อไม้ มีสภาพเป็นป่าโปร่ง ต้นไม้มีขนาดเล็กและขนาดกลางกระจายอยู่ทั่วไป จึงกำหนดให้เป็น “เขตป่าใช้สอย” และชุมชนเองเห็นว่า พื้นที่ป่าแพะบางส่วนจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้เพื่อให้เหลือไว้สำหรับลูกหลานได้ใช้สอยในภายหน้า จึงกำหนดพื้นที่ป่าแพะบางส่วนเป็น “เขตป่าอนุรักษ์” ด้วย เขตป่าใช้สอยนี้สามารถเก็บฟัน ตัดไม้เพื่อใช้สอยในครัวเรือนได้ แต่ห้ามตัดไม้ขาย และการตัดไม้เพื่อการสร้างบ้าน ซ่อมแซมบ้านจะต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการป่าชุมชนในหมู่บ้านก่อน นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามการเผาป่า การทำไร่หรือขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มในเขตป่าชุมชนอย่างเด็ดขาด

ชาวบ้านทุกครอบครัว ทั้งผู้สูงอายุ หนุ่มสาว และเด็กๆ ต่างเห็นความสำคัญของการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ กิจกรรมที่มีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ได้แก่ การทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า การเขียนป้ายป่าชุมชน และคำขวัญในการรักษาป่า ติดตามต้นไม้และบริเวณหมู่บ้าน เวยยามในการตรวจป่า เป็นยามระวังไฟป่า การบวชป่าโครงการบวชป่าชุมชน 50 ล้านต้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบรอบ 50 ปี ชาวบ้านได้ร่วมกับอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท สื่อมวลชน กรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงได้ร่วมกันบวชป่า โดยทำพิธีน้อมสการพระผู้เป็นเจ้าและอธิษฐานต่อไม้กางเขนซึ่งเสมือนหนึ่งแทนตัวพระเจ้าศาสนาคริสต์ที่ชาวบ้านนับถือ โดยได้นำผ้าขาวที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ห่อหุ้มต้นไม้ และมีการพ่นสีขาวสัญลักษณ์รูปไม้กางเขนบนต้นไม้ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ให้ได้ 50 ล้านต้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2539 และการปลูกป่าในหมู่บ้านโดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเขตพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ได้นำกล้าไม้มาแจกให้ชาวบ้านเพื่อปลูกเสริมสภาพป่าในหมู่บ้าน แต่โครงการนี้ไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก เพราะสภาพป่าของบ้านกลางสมบูรณ์อยู่แล้ว และพื้นที่ปลูกป่าในหมู่บ้านก็มีไม่มากนัก เมื่อนำพื้นที่ไปปลูกป่าก็จะทำให้พื้นที่ทำ

กินของชาวบ้านลดลง ส่งผลให้โครงการปลูกต้นไม้เพื่อเสริมธรรมชาติโครงการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

4.2.2.2 การกำหนดความรับผิดชอบของชุมชน

คณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านได้กำหนดกิจกรรมและความรับผิดชอบในการรักษาป่าของชุมชนบ้านกลางไว้ดังนี้

กิจกรรมการทำแนวกันไฟและดับไฟป่า โดยให้ผู้ใหญ่ และหนุ่มสาววัยทำงานได้ร่วมมือกันทำแนวกันไฟในช่วงหน้าแล้งเพื่อป้องกันป่าจะได้ไม่ถูกไฟไหม้ โดยทำแนวกันไฟรอบป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ และรอบๆ บริเวณพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่จะมีการเผา เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามออกไปนอกบริเวณพื้นที่ทำกินนั้นๆ ไฟป่าจะเกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้งประมาณเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี การดับไฟป่าของชาวบ้านจะใช้แรงงานของชาวบ้านทุกคนช่วยกันดับไฟ สำหรับอุปกรณ์การดับไฟจะใช้ไม้ไผ่สตามาสับแล้วแผ่ให้ปลายแผ่ออกใช้แทนที่ดับไฟและใช้กิ่งไม้สาดดับไฟให้ดับ บางครั้งถ้าไฟไม่รุนแรงนักก็ได้ผล ถ้าไฟรุนแรงมากๆ ก็ไม่ได้ผล การดับไฟในแต่ละครั้งค่อนข้างลำบาก และล่าช้า เพราะต้องขึ้นไปดับบนพื้นที่สูง ลาดชัน การดับไฟป่าจึงใช้เวลานานหลายชั่วโมง ไฟป่าส่วนมากจะเกิดจากบุคคลภายนอกเข้ามาตัดไม้ ถากไม้ ถ้ำสัตว์ หรือหมู่บ้านใกล้เคียงจุดไฟแล้วลามเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน เมื่อเกิดไฟป่าขึ้นชาวบ้านที่เป็นยามระวังไฟก็จะมาบอกคณะกรรมการฯ ให้จัดเตรียมชาวบ้าน อุปกรณ์การดับไฟ แล้วเดินขึ้นไปยังจุดที่เกิดไฟไหม้ ทำการดับตั้งแต่ข้างล่างเดินขึ้นไปเรื่อยๆ ถ้าไฟไหม้หลายจุดก็จะแบ่งเป็นสาย โดยนำน้ำจากลำห้วยที่ใกล้จุดที่เกิดไฟไหม้ การดับไฟป่าของชาวบ้านไม่ค่อยจะได้ผลมากนัก เนื่องจากขาดอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ ขาดกำลังคน และอีกประการหนึ่งคือ มีความยากลำบากในการนำน้ำมาดับไฟ เนื่องจากความลาดชันของภูมิประเทศ

กิจกรรมการออกเดินตรวจป่า คณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้าน จะจัดชาวบ้านออกตรวจป่าอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง อุปกรณ์ที่นำติดตัวไป เช่น มีด ขวาน ปืน เดินสำรวจพื้นที่ในบริเวณป่าที่ชาวบ้านได้อนุรักษ์ไว้จากประสบการณ์ในการตรวจป่าของชาวบ้าน ส่วนมากตรวจพบการลักลอบตัดไม้จากบุคคลภายนอกหมู่บ้านเช่น ชาวบ้านแม่อาจ บ้านตะเป๋อ้อยเข้ามาตัดไม้สัก โดยใช้มีดถากและใช้เลื่อยตัด เมื่อชาวบ้านตรวจพบก็จะใช้วิธีบอกกล่าวตักเตือน หรือถ้าเป็นการกระทำผิด เช่น มีเครื่องเลื่อยยนต์ก็จะบอกกันยกขบวนไปทั้งหมู่บ้าน โดยยึดอุปกรณ์การกระทำผิด ส่วนไม้ จะนำไปใช้ในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์หรือขายในหมู่บ้านแล้วนำเงินเข้ากองทุนรักษาป่าของหมู่บ้านต่อไป

กิจกรรมการบวชป่า ถือเป็นความพยายามของชาวบ้านอีกประการหนึ่งในอันที่จะประสานเชื่อมโยงความเชื่อทางคริสต์ศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์กฎเกณฑ์ของชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการใช้ป่ากับแนวทางกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงรูปแบบหรือพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น แต่กิจกรรมบวชป่า ยังรวมถึงการฟื้นฟูวัฒนธรรมความเชื่อที่มีความหลากหลายในชุมชน การดูแลรักษาป่าโดยองค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางในระยะที่ผ่านมา แม้ว่าจะสามารถรักษาพื้นที่ป่าไม้ไว้ได้ระดับหนึ่ง แต่ชาวบ้านและองค์กรชุมชนตระหนักดีว่า ถ้าพึ่งชาวบ้านหรือรัฐเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คงไม่สามารถคุ้มครองพื้นที่ป่าไม้ให้มีความยั่งยืนได้ หากขาดแรงสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลทุกระดับในสังคม กลุ่มองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ (คกน.) ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายชาวบ้านรักษาป่าในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้มีโครงการบวชป่าชุมชน 50 ล้านต้นขึ้นมา และได้คัดเลือกพื้นที่ป่าชุมชน จำนวนกว่า 100 แห่ง พื้นที่ประมาณ 1 ล้านไร่ จำนวนต้นไม้ 50 ล้านต้น เพื่อประกอบพิธีในโครงการบวชป่า 50 ล้านต้น เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน พื้นที่ป่าบ้านกลางได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ 1 ใน 100 กว่าป่าในการร่วมพิธีบวชป่าครั้งนี้ โดยการบวชป่าชาวบ้านกลางได้รับการยอมรับจากภาครัฐในการจัดการป่าก่อให้เกิดความชอบธรรมในการดูแลป่าในหมู่บ้านตนเอง

4.2.3 รูปแบบการจัดการโดยข้อตกลงกฎหมาย

4.2.3.1 การตัดไม้

ในอดีตผลกระทบจากการให้สัมปทานทำไม้ของรัฐบาล ได้เกิดผลกับทรัพยากรป่าไม้ของบ้านกลางอย่างมาก เป็นตัวอย่างการนำไม้เพื่อใช้สอยของชาวบ้านไปเป็นสินค้า ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไปจากการทำเกษตร เก็บหาของป่ามาเป็นการรับจ้างลากไม้ ตัดไม้ คือเปลี่ยนจากการเกษตรมารับจ้างเป็นคนงานในสัมปทาน ผลกระทบดังกล่าวได้สนับสนุนให้ชาวบ้านได้ตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านขาดความรู้ เห็นว่า ป่าไม้มิมีมากมายและไม่คิดว่าจะหมดสิ้น ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาคือ ทำให้เกิดความแห้งแล้งในชุมชน ป่าที่เป็นแหล่งกักเก็บน้ำถูกทำลาย ผลผลิตการเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำได้ผลลดน้อยลงไปด้วย เมื่อชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรไม่เพียงพอแก่การยังชีพ และการให้สัมปทานทำไม้ได้สิ้นสุดลง ต่อมาได้มีนายทุนผู้มีอิทธิพลเป็นผู้ชักนำชาวบ้านและเสนอรายได้ทดแทนการทำเกษตรที่ไม่มีผล ทำให้ชาวบ้านหันไปหาการลักลอบตัดไม้ นำส่งนายทุน ซึ่งเป็นการให้สัมปทานและนายทุนผู้มีอิทธิพลเป็นตัวการหนึ่งในการทำลายป่าไม้ของชุมชน การลักลอบตัดไม้มีค่าเพื่อแปรรูปชาวบ้านจะเลือกต้นไม้ที่จะใช้ทำสินค้าได้ มักจะเป็นไม้ที่มีขนาดใหญ่ การลักลอบตัดไม้แบบนี้ นับว่าเป็นการทำลายป่าไม้ไม่น้อย

เนื่องจากพ่อค้านายทุนเหล่านี้มักเห็นแก่ตัว จะพยายามให้ชาวบ้านตัดไม้ให้ได้มากที่สุดจนเกินกำลังผลิตของป่าทำให้ป่าต้องเสื่อมโทรมลง จนในที่สุดไม้มีค่าในป่าก็แทบจะหมดลงจะเหลือแต่เพียงไม้ขนาดเล็กยืนต้นไว้ให้เติบโตสืบพันธุ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการใช้ไม้ของชาวบ้าน

ในปัจจุบันการลักลอบตัดไม้เพื่อการค้าเหมือนในอดีตของชาวบ้านไม่มีอีกแล้วในหมู่บ้านกลางจะมีก็แต่การตัดไม้เพื่อใช้สอยสาธารณะประโยชน์หรือปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านเท่านั้น สำหรับการตัดไม้ไผ่ของชาวบ้าน เพื่อนำไปขายเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ตามกฎหมายป่าไม้ถือว่าไม้ไผ่ทุกชนิดเป็นไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 ตามมาตรา 4 (2) และตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ตามมาตรา 4 ไม้ไผ่เป็นทั้งไม้ที่มิใช่ไม้หวงห้ามและของป่าไม้หวงห้าม แต่เดิมมีพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้ หวงห้าม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2520 ใช้กับท้องที่อำเภอทองผาภูมิ อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นไม้หวงห้ามประเภท ก. เพื่อให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรไม้ไผ่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ปัจจุบันพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ.2530 และพระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ.2530 ไม่ได้กำหนดให้ไม้ไผ่เป็นไม้หวงห้ามหรือของป่าหวงห้ามแต่อย่างใด สำหรับไม้ไผ่ที่ขึ้นอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ถือเป็นไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 และตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 การนำออกจะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งกรมป่าไม้ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติไว้แล้ว ตามระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการอนุญาตทำไม้ไผ่ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2529

การตัดไม้เพื่อใช้สอยและตัดไม้ไผ่ของชาวบ้าน โดยหลักของกฎหมายแล้วถือว่าเป็นความผิด ฐานทำไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 แต่ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่รับผิดชอบแล้ว มีความเข้าใจในแนวทางอนุรักษ์ดูแลรักษาป่าของชาวบ้าน โดยจะมีการประนีประนอมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ เช่น การตัดไม้เพื่อใช้สอยหรือปลูกสร้างบ้านเรือน การเก็บหาหน่อไม้เพื่อการค้า ซึ่งเป็นการประยุกต์การทำงานตามข้อกำหนดเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน

4.2.3.2 การทำไร่

ในอดีตชาวบ้านจะทำไร่หมุนเวียนโดยมีการโค่นและแผ้วถางป่าไปทั่วในบริเวณเขตต้นน้ำลำธาร ซึ่งจะกระทำโดยไม่คำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่า ความลาดชัน ดินไม้ ไม้พุ่มหญ้า สัตว์ป่าน้อยใหญ่ และแหล่งชุ่มน้ำ เพื่อจะได้พื้นที่มาทำการเกษตร เพาะปลูก การทำลายป่าประเภทนี้ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ป่าไม้ของหมู่บ้าน และก่อให้เกิดปัญหาการพัง

ทลายของดิน เพราะป่าเหล่านี้เป็นป่าที่อยู่ในเขตบริเวณต้นน้ำลำธาร ซึ่งอำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะในแง่ของการอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกษตรกรรมของชาวบ้าน ในขณะที่ชาวบ้านยังไม่ได้แบ่งประเภทป่าเพื่อการอนุรักษ์ จึงทำการตัดโค่นต้นไม้โดยไม่เลือกชนิดและขนาด อีกทั้งไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด แต่กลับทำการเผาผลาญต้นไม้ลงเป็นการแคว่ทางเพื่อจะใช้พื้นที่ดังกล่าวทำไร่ ปลูกข้าวโพด ข้าวไร่ พืชผักต่างๆ แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้ทำอะไรในลักษณะนี้อีกแล้ว เพราะชาวบ้านได้ตระหนักดีถึงผลกระทบที่เกิดจากการทำไร่ที่จะต้องแคว่ทางป่าทั่วไปเป็นบริเวณกว้าง เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างไม่คุ้มค่า สาเหตุอีกประการหนึ่งเพราะองค์กร คณะกรรมการป่าชุมชนได้มีกฎระเบียบและข้อตกลงห้ามทำการขยายพื้นที่ทำกินออกไปมากกว่าเดิม หรือห้ามการย้ายที่ทำกินไปยังที่ใหม่ นอกจากนี้ความจำเป็นก็จะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน และจะอนุญาตให้เป็นเฉพาะกรณี เช่น กรณีที่มีการตั้งครอบครัวใหม่ หรือกรณีพื้นที่เดิมไม่สามารถที่จะทำการเพาะปลูกได้ โดยจะปล่อยให้พื้นที่ป่านั้นฟื้นตัวตามธรรมชาติต่อไป

การทำไร่หมุนเวียนเป็นรูปแบบการทำไร่ที่ชาวบ้านใช้ที่ดินป่าไม้ในการทำเกษตร โดยการตัดต้นไม้และเผาเพื่อให้ดินมีธาตุอาหารมากขึ้น เมื่อเพาะปลูกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ประมาณ 1-2 ปี จนดินขาดความอุดมสมบูรณ์ก็ปล่อยให้ที่ดินกลับคืนไปเป็นป่า อีกครั้ง เนื่องจากชาวบ้านตัดและถางป่าโดยปล่อยให้ไม้โตอยู่มาก จึงทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตและคืนสภาพป่าได้อย่างรวดเร็ว ชาวบ้านมีที่ดินทำไร่หมุนเวียนปีละ 1 แปลง แล้วทิ้งช่วงหมุนเวียนกันไปประมาณ 5-6 แปลง โดยจะทำการเพาะปลูกทำให้พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายไม่มากนัก การดำเนินการทำไร่แบบนี้ส่วนใหญ่จะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านก่อนการตัดต้นไม้ การเพาะปลูก เมื่อได้ผลผลิตแล้วก็แบ่งปันกันในหมู่บ้าน ในกรณีที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่น การเผาไร่ การเกี่ยวข้าว ชาวบ้านก็จะช่วยเหลือกัน

4.2.3.3 การเก็บหาของป่าหวงห้าม

ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่า ฟังพาอาศัยเป็นแหล่งอาหาร แหล่งพักผ่อน ที่อยู่อาศัย ยา ไม้ฟืน ไม้ใช้สอย และเก็บหาของป่าเพื่อค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เป็นรายได้เสริม เนื่องจากป่าบ้านกลางมีของป่ามากมายหลายชนิด ซึ่งชาวบ้านสามารถเก็บหาได้ตลอดปีของป่า จึงมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวบ้านกลาง (ของป่า หมายถึง ผลผลิตจากป่าทุกชนิด ยกเว้นไม้ สามารถรวบรวมของป่าเป็นหมวดหมู่ตามการใช้ประโยชน์ของป่า โดยจำแนกของป่าออกเป็น 9 กลุ่ม คือ หวาย ไม้ฟัน ยาง ไม้ สมุนไพร เครื่องเทศ พืชอาหาร แมลงอุตสาหกรรมและแมลงกินไม้ ไม้หอม เปลือกไม้ แหนน้ำและสีธรรมชาติ) ตามกฎหมายป่าไม้แบ่งของป่าออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ของป่าหวงห้าม กำหนดปริมาณมีไว้ในครอบครอง ซึ่งของป่าหวงห้ามตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลงวันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2531 อนุญาตให้มีการเก็บหาได้ โดยไม่ต้องขออนุญาตต่อกรมป่าไม้ในปริมาณที่เพียงพอต่อการใช้สอยในครัวเรือนในการเก็บหาของป่าหวงห้ามมีเกินปริมาณกำหนดจะต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้เป็นรายๆไป ตามหลักเกณฑ์กำหนดไว้ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 19 (2507) ว่าด้วยการเก็บหาของป่า

2. ของป่าไม่หวงห้าม ได้แก่ ของป่าอื่นๆ ซึ่งไม่มีอยู่ในบัญชีท้ายประกาศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ชาวบ้านส่วนมากจะเก็บหาของป่าในปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภค ใช้สอยในครัวเรือน ไม่ได้ส่งออกขาย ยกเว้นในช่วงฤดูฝนจะมีการเก็บหาหน่อไม้ซึ่งมีอยู่มากมาย เพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าจึงมีไม้ไผ่ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไปเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงขุดหาหน่อไม้เพื่อนำไปขาย โดยนายทุนจากในเมืองเข้ามารับซื้อในลักษณะของหน่อไม้สด และหน่อไม้ที่ต้มแล้วเพื่อนำไปบรรจุในบ๊วยในฤดูที่ไม่มีหน่อไม้ อีกส่วนหนึ่งจะขายให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านที่รับซื้อและจะนำส่งขายในเมืองต่อไป ซึ่งการเก็บหาหน่อไม้ในลักษณะนี้ ชาวบ้านจะทำการขุดหาหน่อไม้ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และได้ทำมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่า สภาพป่าไผ่ยังเหมือนเดิมไม่ถูกทำลาย เนื่องจากกำลังผลิตของไผ่มีจำนวนมาก ด้วยความยากลำบากของเส้นทางลำเลียงหน่อไม้ที่จะนำไปขายในเมือง มีรถยนต์ชาวบ้านในหมู่บ้านบรรทุกไปได้วันละ 1 เทียต่อวัน ซึ่งมีรถรับซื้อประมาณ 2-3 คันเท่านั้น บางวันถ้าฝนตกก็ไม่สามารถจะนำไปขายในเมืองได้ สำหรับการซื้อขายกันในราคากิโลกรัมละ 2.50 บาท

4.2.4 วิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านกลาง

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านกลาง ผู้ศึกษาสนใจในประเด็นด้านนโยบายชุมชน การวางแผน การจัดองค์กร การจัดสรรบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การเสนอรายงานและการงบประมาณ

4.2.4.1 นโยบายชุมชน

ทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียงในสมัยก่อนสูญหายไปอย่างมาก เนื่องจากการให้สัมปทานทำไม้ของรัฐบาล หลังจากหมดยุคสัมปทานป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ก็ถูกพวคนายทุนลักลอบตัดไม้เถื่อนและผู้มีอิทธิพล ตัดไม้สักและไม้กระยาเลยขนาดใหญ่ ทำการแปรรูปไม้ขายในเมืองทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมลง

ดังนั้นชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปกป้องการทำลายป่าไม้ของหมู่บ้าน จนในที่สุดได้มีการวางแผนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนขึ้น และ

จัดตั้งองค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยมีหลักการที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆ ลักษณะที่กำหนดให้ชาวบ้าน ร่วมกันปฏิบัติเพื่อถือเป็นแนวทางก่อนจะดำเนินการตัดสินใจ โดยได้วางแนวทางไว้กว้างๆ เพื่อให้วัตถุประสงค์ขององค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านประสบความสำเร็จ โดยมีนโยบายของหมู่บ้าน ดังนี้

1. หาแนวทางและความร่วมมือในการช่วยให้สภาพป่าที่ถูกบุกรุกทำลายและเสื่อมโทรมฟื้นคืนสภาพ
2. ประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนบ้านกลางกับชุมชนอื่นๆ รัฐให้ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ให้กับชุมชนบ้านกลาง
3. เพื่อรักษาป่าต้นน้ำของชุมชนที่ถูกทำลายให้ฟื้นคืนสภาพให้ลำห้วยมีน้ำไหลตลอดจนสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านกลางและคนในลุ่มน้ำได้ตลอดไป

4.2.4.2 การวางแผน

สถานการณ์ป่าไม้ของหมู่บ้านกลางในอดีต ได้ถูกทำลายลงอย่างมากจากการให้สัมปทานป่าไม้ของรัฐบาล การลักลอบตัดไม้ของนายทุน ผู้มีอิทธิพล โดยสาเหตุดังกล่าวเป็นผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านจึงได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ แหล่งอาหารลดน้อยลง ปัญหาความแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำ แหล่งอาหารในป่าหายากขึ้น ดังนั้นกลุ่มชาวบ้านจึงได้ทบทวนค้นหาปัญหาและสาเหตุพยายามจะฟื้นฟูสภาพป่าให้คืนสภาพดังเดิม โดยการพยายามรวมตัวกันขึ้นมา เพื่อจัดการดูแลรักษาป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้ฟื้นคืนสภาพดังเดิม

ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันในการค้นหาปัญหาและสาเหตุที่ทำให้ป่าไม้ของหมู่บ้านเสื่อมโทรมลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเริ่มเข้าใจและสนใจในปัญหาที่เกิดขึ้น มีการรับรู้ถึงการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ ยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำไร่ไปทั่วในพื้นที่ป่าโดยขาดการควบคุม ใครอยากทำที่ไหน บริเวณไหนก็ได้มากขึ้นแล้วแต่ความต้องการ อีกทั้งการทำสัมปทานป่าไม้และการตัดไม้ทำลายป่าของนายทุน ผู้มีอิทธิพล อันส่งผลกระทบต่อภารกิจดำรงชีพของตน

ชาวบ้านจึงหาวิธีการ แนวทางการแก้ไขโดยการวางแผนการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมของหมู่บ้าน โดยเน้นความจำเป็น มีป่าไม้ที่สมบูรณ์ มีแหล่งน้ำใช้สอยอย่างเพียงพอ เพราะชาวบ้านเป็นผู้ประสบปัญหาด้วยตนเองย่อมรู้ว่า ตนมีปัญหาในเรื่องใด อย่างไร หากให้คนภายนอกมาวางแผนอาจเกิดความผิดพลาดและอาจทำให้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนยิ่งเสียหายมากขึ้น นั่นเป็นสิทธิ์ร่วมกันเหนือทรัพย์สินของชุมชน ซึ่งชาวบ้านทุกคนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าจึงจะมีสิทธิ์ใช้และได้รับประโยชน์จากป่า เมื่อเกิดปัญหาที่มีผลกระทบกับป่าและการดำรงชีพของชาวบ้าน ทุกคนจึงควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ชาวบ้านมักจะแสดงความคิดเห็นหรือ

เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาป่าไม้ของหมู่บ้าน โดยการเข้าร่วมประชุมกลุ่มเพื่อรับรู้สถานการณ์ปัญหาและรับทราบความคิดเห็นของผู้อื่น โดยจะเป็นส่วนหนึ่งของการประชุมในฐานะสมาชิกของชุมชนในการวางแผนจัดการทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านเป็นเพียงกรอบกว้างๆว่าจะจัดการป่าไม้อย่างไร สิ่งที่สำคัญชาวบ้านจะต้องช่วยกันทำแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยการแบ่งป่าออกเป็นประเภทตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และการใช้ประโยชน์แล้วสำรวจว่าแต่ละตอนเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง จากนั้นก็กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการป่าแต่ละประเภท การกำหนดวิธีการขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนบนพื้นฐานของความยั่งยืน เช่น ป่าสมบูรณ์ที่ควรอนุรักษ์ไว้ มีไม้ชนิดไหนที่จะตัดมาใช้ประโยชน์ได้ จะเก็บไม้อะไร จะตัดไม้อะไร ระบุให้ชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์และมีการร่วมมือกันทำงานเป็นอย่างดี เพื่อจะได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาปฏิบัติตามแทน

4.2.4.3 การจัดองค์กร การจัดสรรบุคคล

ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดกรอบการวางแผนการจัดการป่าร่วมกันเสร็จแล้วจึงได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางขึ้นเพื่อบริหาร รักษา ใช้สอย เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางจะร่วมกับชาวบ้านดูแล ฟื้นฟู จัดการป่าชุมชนให้เข้มแข็ง โดยได้ร่วมกันร่างกฎ ระเบียบ ข้อบังคับโดยแบ่งเป็น การกำหนดลงโทษ การใช้ประโยชน์และมาตรการในการอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม้ของชุมชน โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของชาวบ้านฝ่ายต่างๆ ให้ชัดเจนเพื่อเป็นกรอบและทิศทางให้สมาชิกในองค์กรปฏิบัติ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง เป็นองค์กรเฉพาะกิจไม่อยู่ภายใต้โครงสร้างท้องถิ่นตามกฎหมาย จัดตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับรัฐ และชุมชนกับองค์กรอื่นๆ สร้างความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าไม้ หาแนวทางและร่วมมือกันในการช่วยให้สภาพป่าที่ถูกรบกวนเสื่อมโทรมให้ฟื้นคืนสภาพ เพื่อให้ลำห้วยสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านได้ตลอดไป โดยได้กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรคณะกรรมการป่าชุมชน ดังนี้

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ประกอบด้วย

1. นายบุญมาก	จินตา	ประธานกรรมการ
2. นายคำแสน	มะโน	รองประธานกรรมการ
3. นายจันทร์ทอง	พุดสวย	เหรัญญิก
4. นายบุญเป็ง	จินตา	กรรมการ

5.	นายบุญโรย	มะกันดา	กรรมการ
6.	นายบุญส่ง	จินดา	กรรมการ
7.	นายสมศักดิ์	มะกันดา	กรรมการ
8.	นายสมคิด	ปิ่นดา	กรรมการ
9.	นายนิเวศ	พุดสวย	กรรมการ
10.	นายสมชัย	มะโน	กรรมการ
11.	นายจักรี	พุดสวย	กรรมการ
12.	นายพิชัย	มะกันดา	กรรมการ
13.	นายวันชัย	มะโน	กรรมการ
14.	นายโนเชาว์	พุดสวย	กรรมการ
15.	นายสุวัฒน์	จินดา	กรรมการ
16.	นายจิน	หลักแหลม	กรรมการ
17.	นายบุญมาก	หลักแหลม	กรรมการ
18.	นายวงศ์วาลย์	มะกันดา	กรรมการ
19.	นายทอง	จินดา	กรรมการ
20.	นายทองดี	มะโน	กรรมการ
21.	นายอภิสิทธิ์	พุดสวย	กรรมการ
22.	นายสมชาติ	หลักแหลม	ผู้ประสานงาน
23.	นายเพ็ญ	บุญเรือง	ผู้ประสานงาน
24.	นายบุญติบ	พุดสวย	ผู้ประสานงาน

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง มีหน้าที่และความรับผิดชอบดังนี้

1. จัดประชุมชาวบ้าน และคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง
 2. พิจารณาลงโทษผู้ฝ่าฝืนกระทำความผิด การอนุญาตใช้ประโยชน์จากที่ดินและป่าไม้
 3. สอดส่องดูแลไม่ให้มีการกระทำผิด กฎ ระเบียบ และจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมาย
- ป่าไม้ส่งเจ้าหน้าที่รัฐ
4. เรียกและระดมชาวบ้านให้มาช่วยกันแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับป่าชุมชน
 5. ชี้แจงการใช้จ่ายและการเก็บเงินงบประมาณกองทุนรักษาป่า

ความสำเร็จขององค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ขึ้นอยู่กับการสรรหา คัดเลือกชาวบ้านที่มีคุณสมบัติและมีความสามารถที่เหมาะสมเข้ามาดำเนินงาน ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่

กำหนดขึ้นในองค์กร การสรรหาเป็นงานขั้นต่อไปในการจัดชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมโดยแสวงหา และจูงใจชาวบ้านกลางเข้าร่วมกิจกรรมในคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ซึ่งชาวบ้านทุกคนก็ได้ให้ความร่วมมือสนับสนุนในการเข้าร่วมกิจกรรมโดยเป็นส่วนหนึ่งในคณะทำงานขององค์กร

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ยังกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบในงานประเภทต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านในองค์กรที่ได้รับการสรรหาเข้ามา รับผิดชอบต่อตนเองและบทบาทของผู้อื่นที่จะต้องเกี่ยวข้องกัน โดยกำหนดเป็นกิจกรรม คือ

กิจกรรมในการรักษาป่าของหมู่บ้าน

1. จัดเวรยามทำหน้าที่คอยดูแล เตือน การจุดไฟเผาป่า ถ้าสัตว์ในเวลากลางวัน ที่ศาลา ม่อนโล่งใจโดยจัดชาวบ้านหมุนเวียนกันวันละ 3-5 คน โดยชาวบ้านผู้ชาย คนหนุ่มวัยทำงาน ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่นี้

2. ทำแนวกันไฟในช่วงฤดูแล้งรอบๆ ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ และรอบๆ บริเวณพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน โดยจะทำแนวกันไฟรอบๆ ป่าจนหมดช่วงฤดูแล้ง และเก็บกวาดเศษใบไม้ที่ล่องหล่นในเขตแนวกันไฟ โดยความร่วมมือของชาวบ้านทุกคนรอบครัว ทั้งผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาว

3. การช่วยกันดับไฟป่า ซึ่งส่วนมากจะลามมาจากภายนอกเข้ามาในเขตป่าที่ดูแลรักษาอยู่ โดยจะมีการระดมชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านมาช่วยกันดับไฟ

4. จัดเวรยามออกเดินตรวจป่า โดยให้คนหนุ่มในหมู่บ้านเป็นผู้สอดส่องดูแลไม่ให้บุคคลภายในและภายนอกมาลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและให้ชาวบ้านกลางที่ออกหาของป่า พืชผักป่า ช่วยกันดูแล สอดส่อง

5. มีการรณรงค์การป้องกันไฟป่า โดยชาวบ้านกลางทุกคนช่วยกันบอกกล่าว ตักเตือนบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากเขตป่าชุมชนของตนเองไม่ให้มีการเผาป่า

ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และได้รับผลประโยชน์โดยจะออกสำรวจพื้นที่ป่าของตนเองตามปกติอยู่แล้ว คือ การออกเก็บหาของป่า หรือล่าสัตว์จะต้องมองไปรอบๆป่าเพื่อหาของป่า ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสำรวจพื้นที่ป่าวิธีหนึ่ง และเป็นวิธีที่ชาวบ้านใช้เสมอๆ เมื่อได้พบเห็นสิ่งผิดปกติ เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ชาวบ้านก็จะมาแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้าน แล้วจะรวมตัวกันขับไล่หรือจับกุมยึดอุปกรณ์การตัดไม้ เป็นต้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้นำไม้จากป่ามาใช้ประโยชน์ในการสร้างบ้านเรือนและซ่อมแซมที่อยู่อาศัย โดยยึดหลักว่า ชาวบ้านเป็นผู้ดูแลรักษาป่าและมีสิทธิใช้ประโยชน์จากป่า เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินที่จะไปซื้อไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมายจากโรงงานในเมือง ซึ่งมีราคาแพงมากและไม่สะดวกในการขนส่ง ป่าจึงเป็นที่พึ่งสุดท้ายในการยังชีพและใช้ประโยชน์ ตามกฎของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะตัดไม้มาใช้ประโยชน์ในจำนวนพอดีกับความต้องการใช้ของตนเท่านั้น โดยห้ามมีการซื้อขายโดย

เด็ดขาด ชาวบ้านยังมีกิจกรรมในเขตป่าอนุรักษ์ เช่น การบวชป่า การปลูกต้นไม้เสริมธรรมชาติทดแทนบริเวณในเขตหมู่บ้าน การอยู่เวรยามดูแลระวังไฟป่า จัดกำลังคนช่วยกันทำแนวกันไฟในช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม เพื่อป้องกันไฟป่าไม่ให้ลุกลามเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ป่าหากิน ป่าหมู่บ้านสัตว์ป่าพร้อมกับจัดตั้งเวรยามประจำจุดที่ม่อนโล่งใจเพื่อบอกกล่าวห้ามปราม ชัดขวางมิให้บุคคลภายนอกเข้ามาล่าสัตว์ จุดไฟเผาป่า โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสียสละเงิน แรงงานในการดูแลรักษาป่าไม้ของชุมชน โดยจัดตั้งเป็นกองทุนรักษาป่าของหมู่บ้าน

4.2.4.4 การอำนวยการ

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านที่นอกเหนือจากการวางแผน การจัดชาวบ้านเข้าทำงาน ก็คือ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางใช้อำนาจหน้าที่ของตนสั่งการ กระตุ้น จูงใจ ให้ชาวบ้านหรือคณะทำงานที่อุทิศตนร่วมแรงร่วมใจช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งความสำเร็จของการจัดการและการอนุรักษ์เกิดขึ้นได้ เพราะชาวบ้านมีความเชื่อต่อกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กรรวมทั้งให้ความสนับสนุนร่วมมือสนองตอบต่อกิจกรรมต่างๆ โดยมีการกำหนดกิจกรรมหรือความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกอย่างชัดเจน องค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนจะมีการให้รางวัลตอบแทนอย่างพอเหมาะแก่สมาชิกทุกคนที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่างเคร่งครัด และจะลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน เพื่อให้ภาระกิจทุกอย่างที่กำหนดบรรลุเป้าหมาย

การอำนวยการของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง จะผ่านทางประธานกรรมการป่าชุมชน คือ นายบุญมาก จินตา ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพยกย่องของชาวบ้านกลาง เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ป่า มักจะใช้รูปแบบของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางเป็นองค์กรหลักในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้มีการตัดสินใจร่วมกันของคณะกรรมการโดยการปรึกษาหารือ ตัดสินใจโดยกลุ่ม ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วม ทำให้ชาวบ้านยอมรับการอำนวยการและส่งผลสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำไปปฏิบัติ เช่น เมื่อเกิดไฟป่าขึ้นในบริเวณป่าอนุรักษ์ คณะกรรมการจะอำนวยการให้ชาวบ้านระดมกำลังกันโดยพร้อมเพรียง เพื่อเข้าไปดำเนินการดับไฟป่า ซึ่งชาวบ้านจะให้ความร่วมมือร่วมกันทุกคน หรือการทำแนวกันไฟ จะต้องใช้ชาวบ้านจำนวนมากในการทำแนวกันไฟ โดยกระทำเป็นแนวยาวรอบป่าหลายกิโลเมตร และก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดีทุกปี

4.2.4.5 การประสานงาน

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง เป็นกลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาป่าชุมชนให้มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับ

ทรัพยากรป่าไม้ จัดทำร่างกฎ ระเบียบรักษาป่าชุมชน การประสานงานของคณะกรรมการป่าชุมชน บ้านกลาง เป็นการทำให้กลไกต่างๆ ขององค์กรสอดคล้องกัน โดยการจัดระเบียบวิธีการทำงานให้ชาวบ้านทุกคนปฏิบัติกิจกรรมและรักษากฎระเบียบ เพื่อจะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และเป็นการจูงใจให้การทำงานบรรลุเป้าหมาย เช่น การประสานงานกับองค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านดง เพื่อ ขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำแนวกันไฟ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก อบต.บ้านดงเป็นอย่างดี เป็นงานต่อเนื่องจากผู้ใหญ่บ้าน ในการติดต่อประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นนำความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเข้ามา สนับสนุนองค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง การประสานงานกับกลุ่มเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือในการจัดกิจกรรมฟื้นฟูป่าไม้ ให้ข้อมูลข่าวสาร เกรงจากแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางได้ทำการชี้แจงให้คนในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงช่วยกันรักษาป่าและป้องกันไฟป่าโดยการชักชวน ให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์กับชาวบ้านแม่สีนและชาวบ้านตะปู้จ้อย แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนักเพราะยังคงมีผลตอบรับออกมาไม่ค่อยดีนัก คือ ยังมีการลักลอบจุดไฟเผาป่า การลักลอบตัดไม้

การบวชป่าเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่า ทั้งนี้เพราะความเชื่อของชาวบ้านถ้าหากจัดพิธีบวชป่าแล้ว ป่าก็จะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ นำเคารพยำเกรงแก่ผู้บุกรุก เป็นวิธีในการอนุรักษ์ป่าวิธีหนึ่งซึ่งชาวบ้านใช้ในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ และจากการประสานงานของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางได้ประสานงาน โดยได้รับความร่วมมือจากหลายๆ หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ เข้าร่วมในการบวชป่าซึ่งสำเร็จไปได้ด้วยดี

4.2.4.6 การนำเสนอรายงาน

การจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ชาวบ้านจะมีบทบาทในการเป็น ผู้ร่วมกันวางแผนการดำเนินการและเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นผู้ร่วมกันพิจารณาหรือ ประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยจะสามารถผ่านภายใต้การดำเนินงานในรูปแบบขององค์กรท้องถิ่น คือ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ซึ่งเป็นองค์กรที่ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้นมาเอง ก่อให้เกิด ศักยภาพในการจัดการดูแลทรัพยากรป่าไม้ของตนเองได้เป็นอย่างดี การประเมินผลเป็นการ ตรวจสอบดูว่า กิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินไปนั้น มีความก้าวหน้าไปแค่ไหน มีปัญหาในทางปฏิบัติ อย่างไร บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีผลกระทบทางตรงหรือทางอ้อมอย่างไร เพื่อจะได้นำไป แก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ โดย สามารถสะท้อนออกมาให้เห็นจากการที่ป่าฟื้นฟูสภาพ ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมาอีกครั้ง อีกทั้ง

ยังรักษาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ป่าหากิน ป่าหมู่บ้านสัตว์ป่า ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จ เช่น ขณะที่ชาวบ้านเข้าไปเก็บหาของป่าหรือนำสัตว์ไปเลี้ยง ก็จะทำการตรวจตราดูแลต้นไม้ในป่าไปด้วย เมื่อตรวจพบการกระทำผิด ก็จะไปแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการป่าชุมชนให้ทราบเพื่อจะจัดชาวบ้านออกไปดำเนินการแก้ไขปัญหา หรือจัดให้ชาวบ้านตรวจตราดูแลทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน เมื่อตรวจพบการลักลอบตัดไม้ก็จะดำเนินการจับกุมผู้กระทำผิด ส่งเจ้าหน้าที่หรือริบอุปกรณ์การกระทำผิดการอยู่เวรยามในการป้องกันไฟป่า จะจับเวรยามคราวละ 3-4 คน เพื่อให้ชาวบ้านได้บอกกล่าวหรือแจ้งไม่ให้ทำการจุดไฟเผาป่าล่าสัตว์และห้ามเข้าไปล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ ส่วนในการทำแนวกันไฟจะระดมชาวบ้านทั้งหมู่บ้านมาช่วยกันทำการกางแนวกันไฟ เนื่องจากทำแนวเป็นระยะทางยาวและกว้างจะต้องใช้เวลาหลายวันในการทำ ชาวบ้านพยายามทำความเข้าใจกับคนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงให้ช่วยกันรักษาป่าและป้องกันไฟป่า โดยการชักชวนให้ความรู้ เช่น บ้านแม่सान บ้านปู่จ้อย เป็นต้น

4.2.4.7 การงบประมาณ

การดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านกลาง งบประมาณที่คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางได้รับส่วนใหญ่มักจะมาจากความร่วมมือ ร่วมใจของชาวบ้านโดยจะมีการเก็บรวบรวมเงินกัน จำนวน 200 บาททุกหลังคาเรือน ใน 1 ปี จะมีการเก็บเพียงครั้งเดียว เพื่อเป็นเงินสนับสนุนและค่าใช้จ่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน เช่น จ่ายเป็นค่าอาหารในการออกตรวจลาดตระเวน ค่าน้ำมันรถจักรยานยนต์ ในการอยู่เวรยามดูแลไฟป่า ซึ่งได้ทำการเก็บรวบรวมกันมาเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน โดยจัดตั้งในนามของกองทุนรักษาป่าของชาวบ้านกลาง และงบประมาณอีกส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ในปีงบประมาณ 2542 ให้การสนับสนุนการดูแลรักษาป่าของหมู่บ้านกลาง จำนวน 5,000 บาท และนอกเหนือจากงบประมาณที่กล่าวมาแล้ว ค่าแรงงานของชาวบ้านทุกคนที่มีความรับผิดชอบและเสียสละร่วมกันดูแลรักษาป่า ไม่ว่าจะเป็นการออกตรวจตราดูแล การทำแนวกันไฟ การดับไฟป่า ถ้าหากคิดเป็นจำนวนเงินงบประมาณแล้ว ไม่สามารถจะคำนวณเป็นตัวเงินได้

4.3 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

4.3.1 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ทางตรง

ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากป่าไม้มาเป็นเวลานาน ตั้งแต่อดีตมีการดำรงชีพโดยการพึ่งพาป่า โดยชาวบ้านมีความผูกพันกับป่าอย่างลึกซึ้ง ใช้ไม้จากป่ามาเชื้อเพลิง เช่น ฟืน ถ่าน ใช้ก่อสร้างบ้าน ทำเครื่องมือ เครื่องใช้ สามารถหาอาหาร เช่น เห็ด ผัก และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตอื่นๆ จากป่าได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากป่าไม้ เช่น ช่วยทำให้เกิด

ความชุ่มชื้น อากาศบริสุทธิ์ สร้างความสมดุลของระบบนิเวศน์ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำ ลำธาร และป้องกันการพังทลายของดิน เป็นต้น

ชาวบ้านสามารถนำทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มาใช้ได้อย่างพอดีและเหมาะสม โดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในลักษณะดังนี้

4.3.1.1 สร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย

ชุมชนบ้านกลางในอดีตมักจะก่อสร้างบ้านเรือนเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นสูง โดยใช้ไม้สัก ซึ่งเป็นไม้ที่ดีและแข็งแรง พื้นบ้าน และฝาบ้านก็ใช้ไม้สัก ต่อมามีการให้สัมปทานป่าไม้ของรัฐบาลและมีนายทุนจากในเมืองเข้ามา ตั้งแทนเลื่อยแปรรูปไม้โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อการค้า ชาวบ้านเกรงกรัวอิทธิพลของนายทุนไม่กล้าทำอะไร ส่งผลให้ป่าถูกทำลาย ไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ถูกตัดลงเป็นจำนวนมาก ทำให้ป่าทรุดโทรมลงอย่างมากจนในปัจจุบันแทบจะหาในป่าไม่ได้ ไม้สัก ผู้ศึกษาสังเกตจากดอกของต้นสักในป่าในฤดูฝนที่เห็นมีจำนวนน้อยมาก สามารถนับจำนวนต้นได้ ส่วนไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้แดง, ไม้มะค่า, ไม้ประดู่, ไม้ชิงชัน ก็มีจำนวนลดลง ต้นขนาดโต 100 เซนติเมตรขึ้นไป หาได้ยากมาก และ อยู่ไกลจากหมู่บ้านมากขึ้น

ปัจจุบันชาวบ้านจะใช้ไม้เต็ง ไม้รัง ในการปลูกสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย เนื่องจากไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้มะค่า หาได้ยากและมีจำนวนน้อยไม่สามารถนำมาปลูกสร้างบ้านเรือนและใช้ประโยชน์ได้ จึงใช้ไม้เต็ง ไม้รัง ซึ่งหาง่ายและสะดวกกว่ามากก่อสร้างแทน ส่วนฝาบ้านก็ใช้ไม้ซ้อ ไม้จ๊าบ ไม้จ๊าปี และไม้ไผ่ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากใกล้หมู่บ้านมาผ่าสับทำเป็นฟาก หรือทำเป็นฝาบ้าน หลังคาบ้านส่วนมากจะมุงด้วยสังกะสี กระเบื้องมีบางหลังคาเรือนใช้ไม้ไผ่ผ่าประกบทำหลังคา เสาบ้านมีการใช้วัสดุอื่นแทนไม้ เช่น ซีเมนต์ กรณีชาวบ้านจะสร้างบ้านเรือน จะต้องได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้านเสียก่อน โดยจะนำไม้จากป่าใช้สอยของหมู่บ้าน และมีการช่วยเหลือเอาแรงหรือเอามือกัน โดยมีญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงช่วยกันสร้างใช้แรงงานช่วยกันแบบไม่มีค่าจ้างแต่อย่างใด การก่อสร้างบ้านของชาวบ้านมักจะมีขนาดพอเหมาะ ส่วนมากจะใช้ไม้ทำเสาประมาณ 9 ถึง 12 ต้น และใช้ไม้แปรรูปไม่เกิน 4 ลูกบาศก์เมตร

ไม้ไผ่ถือเป็นไม้หลักทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน ผู้ศึกษาได้สังเกตเห็นว่าชาวบ้านจะใช้ประโยชน์จากไผ่ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะทุกส่วนของไผ่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่ราก ใบ ลำต้น หรือหน่อไผ่ เช่น ลำต้น ใช้ในการก่อสร้างบ้าน ทำพื้น และฝาผนัง รั้ว ภาชนะ เครื่องเล่น เครื่องดนตรี เฟอ์นิเจอร์ จักสาน ทำฟืน เป็นวัตถุดิบในการทำเยื่อและกระดาษ หน่อไม้ใช้เป็นอาหารรับประทานได้ทั้งหน่อสด หน่อไม้ต้ม หน่อไม้ดอง และเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของชาวบ้าน ใบใช้ห่อขนม ป่าไผ่ยังสามารถใช้ป้องกันลมได้อย่างดี และป้องกันการพังทลายของดินอีกด้วย

4.3.1.2 แหล่งเชื้อเพลิง

ชาวบ้านมีการใช้เชื้อเพลิงสองรูปแบบ คือ เชื้อเพลิงที่ไม่ต้องซื้อหา เช่น ฟืน ถ่าน แกลบ ฟางข้าว ซึ่งจะใช้ในการหุงต้มมีมากกว่า 95% และ เชื้อเพลิงที่จะต้องจัดซื้อเอง เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง แก๊สหุงต้ม เป็นต้น

ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าโดยใช้ไม้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง สำหรับหุงต้ม ปรุงอาหาร การใช้ไม้สำหรับทำฟืน ชาวบ้านจะเก็บเอาเศษไม้ ปลายไม้ กิ่งไม้ ไม้ล้มขอนนอนไพรมาทำเป็นฟืน โดยไม่กำหนดชนิดของไม้ที่จะมาทำฟืน ซึ่งหาได้ง่ายและสะดวก ชนิดไม้ที่นำมาเป็นฟืน ได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง แดง ประคู้ ก่อ มะแฟน ตั้ว ตะคร้อ มะขาม เป็นต้น ในสมัยก่อนชาวบ้านมีการเจาะเอาน้ำมันจากต้นยาง มาใช้สำหรับเป็นเชื้อเพลิงในการให้แสงสว่างในเวลากลางคืน โดยเอาน้ำมันจากต้นยางมาจุดไฟ ปัจจุบันเลิกใช้แล้วเนื่องจากไม่สะดวกและเกิดควันมากจึงใช้น้ำมันก๊าดแทน เพราะสะดวกหาง่ายกว่าน้ำมันยาง บางหลังคาเรือนใช้เตาแก๊สในการหุงต้ม ปรุงอาหาร แต่มีจำนวนน้อยมาก ในฤดูหนาว เนื่องจากบ้านกลางเป็นป่าสมบูรณ์จะมีอุณหภูมิต่ำมากในฤดูหนาว ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องใช้ไม้ฟืนเผาเพื่อสร้างความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย และมีการใช้ฟืนก่อไฟไต้ยุงให้วัวควาย สัตว์เลี้ยงต่างๆ ในเวลากลางคืน

จากสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจะใช้ป่าเป็นแหล่งผลิตไม้สำหรับเป็นเชื้อเพลิง และความจำเป็นที่ชาวบ้านได้มีการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ เพื่อต้องการไม้มาใช้ในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานให้ก่อเกิดประโยชน์และสามารถใช้ได้อย่างยาวนาน

4.3.1.3 แหล่งอาหาร

ชุมชนบ้านกลางมีประชากรจำนวนน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์หนาแน่น จึงทำให้แหล่งอาหารในป่ามีเพียงพอสำหรับชาวบ้านสามารถหาได้จากป่าในบริเวณใกล้เคียงที่ไม่ห่างไกลจากหมู่บ้านมากนัก ชีวิตส่วนหนึ่งของชาวบ้านยังชีพอยู่ได้โดยอาศัยอาหารที่ได้จากป่า ซึ่งอาหารเหล่านี้ได้จากส่วนต่างๆ ของพืช เช่น เมล็ด รากไม้ ใบไม้ และรวมถึงของป่า เช่น เห็ด น้ำผึ้ง อาหารจากป่าเป็นส่วนหนึ่งนอกเหนือจากการดำรงชีพแล้ว ชาวบ้านยังสามารถเก็บรวบรวมไปขาย เพื่อเป็นรายได้จุนเจือครอบครัวได้อีกทางหนึ่งด้วย

พืชผักป่าที่ชาวบ้านใช้เป็นอาหารมีมากมายหลายชนิด พบว่า ชาวบ้านนำมาใช้รับประทานเป็นผักสด เช่น สะเดา ผักกูด กระโดนตั้ว ยอดมะกอกป่า ผักปุย่า ยอดลิ้นฟ้า ผักกุ่ม ใบกระโดน ใบอ่อนของต้นมะม่วงป่า ใบอ่อนของต้นมะตูม ใบยอ ปลีกกล้วย ยอดอ่อนของถั่วหรือเฟิร์น ยอดอ่อนของมะตูม ใช้รับประทานเป็นผักต้มหรือทำแกงแบบท้องถิ่น เช่น ผักหนามบ้านย่านาง ผักหวานป่า มะรุม ผักกูด ใบพ้อคำตีเมีย ผักกุ่ม ข่าป่า จิง จี่เหล็ก ผักเบ็ย มะเฒ่า ใช้รับประทานเป็นหัว เช่น บุก กลอย ใช้รับประทานหน่อ เช่น หน่อหวาย หน่อไม้ซาง หน่อไร่

หน่ออบง หน่อหก หน่อเฮียะ ใช้รับประทานผล เช่น ผลยอป่า ผลมะกอก ผลมะล้าัน ผลคอกแลน ผลก่อ ผลมะแฟน ผลมะไฟป่า ผลมะขามป้อม ผลมะม่วงป่า ผลมะตูม ผลเพกา และผลสมอ เห็ดกินได้เป็นอาหารสำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้าน โดยปกติพบได้ทั่วไปในป่า เช่น เห็ดขานหมาก เห็ดไข่ห่าน เห็ดเพาะ เห็ดดับเต่า เห็ดโคน เห็ดขมิ้น เห็ดปลอก เห็ดหูหนู เห็ดลม เห็ดไค้ เห็ดถ่าน เห็ดแดง เมล็ดไม้ที่รับประทานได้ เช่น เมล็ดกระบก เมล็ดมะค่าเต้ เมล็ดก่อ เมล็ดไม้แดง เมล็ดมะค่าโมง เครื่องเทศเป็นพืชอาหารที่ใช้ในการแต่งกลิ่นของอาหาร ชาวบ้านจะใช้เครื่องเทศ ซึ่งอยู่ในป่า เช่น มะแขว่น ข่า ขมิ้นชัน กระชาย สำหรับอาหารจำพวกแมลงที่กินได้ชนิดต่างๆ เช่น แมลงอีหนู จักจั่น แมลงทับ แมลงมัน แมะ (หนอนในกระบอกไม้ไผ่) หนอนไม้ซาง การล่าสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร เช่น ตุ่น กระรอก กระแต อีเห็น นก แลน งูสิง หมูป่า เก้ง

ในปัจจุบันบางครอบครัวก็ได้มีการปลูกพืชผักต่างๆ สำหรับใช้บริโภคเองแทนการเก็บหาอาหารจากป่า เช่น พริก มะเขือ ผักต่างๆ ในบริเวณที่ลุ่มริมลำห้วย หรือบริเวณรอบๆ บ้าน แต่ชุมชนก็ยังต้องพึ่งพาแหล่งอาหารจากป่าเป็นหลักอยู่ แม้ว่าการพัฒนาต่างๆ ตามนโยบายของทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงเข้ามาสนับสนุนหรือส่งเสริมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนในการเลี้ยงปลาดุก เลี้ยงกบแล้ว แต่ชุมชนยังต้องอาศัยป่าในการใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ

4.3.1.4 แหล่งสมุนไพร

สภาพป่าบริเวณบ้านกลางยังมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชต่างๆ มากมาย ทำให้บริเวณนี้เป็นแหล่งเก็บหาสมุนไพรของชุมชนในการรักษาโรคต่างๆ เนื่องจากถนนเข้าสู่หมู่บ้านในฤดูฝนถ้าฝนตกลงมาๆ ทำให้ไม่สามารถสัญจรติดต่อกับหมู่บ้านภายนอกไม่ได้เลย เมื่อเกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะค้นหาหนทางที่มีมาแต่ดั้งเดิม โดยใช้สมุนไพรในป่า หรือปลูกตามข้างบ้านรักษาตนเอง

สมุนไพรที่ชาวบ้านใช้รักษาเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร โรคกระเพาะอาหาร เช่น ขมิ้นชัน ใช้เหง้าแก่สดล้างให้สะอาด หั่นเป็นชิ้นบางๆ ต้มกิน กลัวยใช้ผลดิบหรือผลห่าม นำมาตากแดดนำมาบดป่นเป็นลูกกลอนรับประทาน อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นจุกเสียด ใช้ขมิ้นหั่นบางๆ ตากแดด บดละเอียดป่นกับน้ำผึ้ง ขนาดเท่านี้วก็ยรับประทาน จึงใช้เหง้าแก่สด ทูบให้แตก ต้มเอาน้ำดื่ม กระเทียมใช้หัวสดรับประทาน 5-7 กลีบ หลังอาหารหรือเวลามีอาการ ตะไคร้ใช้เหง้าลำต้นแก่ ทูบพอแหลกต้มกับน้ำดื่ม กระชายใช้เหง้าทุบพอแหลกต้มเอาน้ำดื่ม หัวหมูใช้เหง้า ราก ทูบให้แตกต้มเอาน้ำดื่ม อาการท้องเสีย อาการท้องผูก ใช้มะขามเนื้อฝักแก่จิ้มเกลือ รับประทานแล้ว คั้นน้ำตามมากๆ จี้เหล็กใช้ใบแก่ 4-5 กำมือ ต้มเอาน้ำดื่มเวลามีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ใช้จึงเหง้าแก่สด ทูบให้แตกต้มเอาน้ำดื่ม โรคพยาธิลำไส้ ใช้มะเกลือผลดิบสดโขลกผสมน้ำกะทิสด มะหาด

ใช้แก่นมะหาดมาต้มเคี่ยวน้ำใช้ฝักกรองบีบเอากากมาตากแห้ง เอามะหาดให้ละเอียดรับประทาน กับน้ำสุกเย็น ครั้งละ 1-2 ช้อนชา อาการไอ ระคายคอ ใช้จึงเหง้าแก่สดคั้นเอาน้ำ ใช้กวาดคอหรือจิบ บ่อยๆ เพกา ใช้เมล็ดต้มไฟอ่อนๆคั้น มะขามป้อมใช้ผลสดอม โขลกพอกแผลกอม อาการเจ็บป่วย ระบบทางเดินปัสสาวะขัด ไม่คล่อง ใช้ตะไคร้เหง้าแก่ต้มคั้น หล้าคา ใช้รากสดหรือแห้งสับเป็นชิ้น ประมาณ 1 กำมือ ต้มกับน้ำคั้น เป็นแผล พุพอง ใช้ขมิ้นเหง้าสดฝนโรยทาบริเวณแผล ว่านหาง จระเข้ ใช้วุ้นจากใบรักษาแผลไฟไหม้ ฟ้าทะลายโจร ใช้ใบตำพอกฝี หรือบริเวณแผลพุพอง อาการ เกล็ด ขัดขอก ใช้ไพล เหง้าตำคั้นเอาน้ำทาถูวนวดบริเวณมีอาการ

สมุนไพรอาจเรียกได้ว่าเป็นยาพื้นบ้าน เป็นที่ยอมรับและใช้กันมาแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะที่ชุมชนบ้านกลาง เป็นหมู่บ้านที่มีขีดจำกัดทางเศรษฐกิจ ซึ่งการแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่ อาจกระจายไปยังท้องถิ่นในชนบทได้ทั่วถึงจึงมีตำรับยาโบราณเกิดขึ้นมากมายในสมัยก่อน จนถึง ปัจจุบันได้มีการสนับสนุนให้ใช้สมุนไพรมุ่งไปในด้านการใช้ประโยชน์เพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน และมีการวิจัยกันมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในด้านการพัฒนาจากสมุนไพรเพื่อการสาธารณสุขโดย ทั่วไป

ชาวบ้านได้รับความรู้เรื่องยาสมุนไพรจากกระบวนการถ่ายทอดขั้นพื้นฐาน โดย สาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้แนะนำ หมอชาวบ้านหรือผู้รู้ เป็นผู้บอกให้ผู้ป่วยหรือญาติของผู้ป่วย ซึ่งชาวบ้านทั่วไป แม่บ้าน พรานป่า ก็มีความรู้ว่ามีพืชชนิดไหนมีคุณสมบัติอย่างไร มีประโยชน์อะไรบ้าง ทำให้ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรของชาวบ้านไม่เสื่อมลงยังมีการใช้อย่างต่อเนื่อง อาจจะพัฒนาขึ้นไปในขั้นสูงต่อไป ตราบเท่าที่บ้านกลางยังมีป่าและความ หลากหลายของพันธุ์พืชอยู่

4.3.1.5 เก็บหาของป่า

ชุมชนบ้านกลางมีการเก็บหาของป่าต่างๆ สำหรับการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น โดยไม่มีการซื้อขายกันแต่จะแบ่งปันกันในหมู่เครือญาติ เพื่อนฝูงภายในหมู่บ้านเป็นลักษณะของ การแบ่งปันกัน เช่น ปอต่างๆ ใช้ทำเชือก เปลือกของปอบางชนิดใช้ทำกระดาษ ไม้ไผ่ ชาวบ้านรู้จัก การใช้ประโยชน์จากไผ่มานาน ไผ่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งต้น ตั้งแต่ ลำต้นใช้ในการ สร้างบ้าน ทำฟืน ทำฝาผนัง ทำบันได รั้ว ภาชนะ จักสาน หน่อไม้ใช้เป็นอาหาร รับประทานได้ทั้ง หน่อสด หน่อไม้ต้ม และหน่อไม้ดอง เป็นสินค้าส่งออกขายที่สำคัญของหมู่บ้าน ป่าไผ่สามารถใช้ ป้องกันลมได้อย่างดีและป้องกันการพังทลายของดิน หวายใช้ทำเครื่องจักสาน ใช้ผูกมัดสิ่งของ ต่างๆ น้ำมันของต้นยางใช้จุดไฟตอนกลางคืน รวงผึ้ง น้ำผึ้ง ใช้เป็นอาหารและทำยา เส้นใยที่ได้จาก เปลือกไม้ต่างๆ จากเถาวัลย์ชนิดต่างๆ ใช้ทำเชือก หรือถูบบรรจุสิ่งของ ชันได้จากน้ำมันไม้และ ยางไม้ (ชัน สารเหลวที่ไหลออกมาจากส่วนต่างๆของพืชมีลักษณะแข็งเป็นก้อน ซึ่งเกิดจากสาร

พวกน้ำมันหอมระเหยได้ระเหยออกไป จึงเหลือเป็นยางลักษณะแข็ง และยางคือ สารที่ไหลออกมา มีลักษณะเหลวข้น)

พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ได้ให้ความหมาย “ของป่า” ว่า บรรดาของที่เกิดขึ้นในป่าตามธรรมชาติ คือ

- ก. ไม้ รวมทั้งส่วนต่างๆ ของไม้ ถ่านไม้ น้ำมันไม้ ยางไม้ ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่เกิดจากไม้
- ข. พืชต่างๆ ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่เกิดจากพืชนั้น
- ค. รังนก ครั่ง รวงผึ้ง น้ำผึ้ง ขี้ผึ้ง และมูลค้างคาว
- ง. หินที่ไม่ใช่แร่ตามกฎหมายว่าด้วยแร่

กฎหมายป่าไม้ได้แบ่งประเภทของป่าเป็น 2 ประเภท คือ

1. **ของป่าหวงห้าม** ได้จัดรวมของป่าที่หายากและการเก็บหาเป็นอันตรายแก่ต้นไม้รวมเข้าไว้ด้วยกัน และอนุญาตให้มีการเก็บหาโดยไม่ต้องขออนุญาตต่อกรมป่าไม้ในปริมาณจำกัดที่เพียงพอต่อการใช้สอยในครัวเรือน โดยได้มีประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดปริมาณมีไว้ในครอบครองซึ่งของป่าหวงห้าม พ.ศ.2531 ลงวันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2531

ในการเก็บหาของป่าหวงห้ามเกินปริมาณกำหนด จะต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้เป็นรายๆ ไปตามหลักเกณฑ์กำหนดไว้ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 19 (2507) ว่าด้วยการเก็บหาของป่าหวงห้าม ซึ่งกฎหมายกระทรวงดังกล่าวได้กำหนดวิธีการเก็บหาไว้ในแต่ละชนิด เพื่อให้ผู้เก็บหาจะไม่ทำอันตรายต่อต้นไม้และป่าไม้ โดยมีพระราชกฤษฎีกา กำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ.2530 ขึ้นใช้บังคับแก่ผู้ที่จะเก็บหาของป่าหรือมีของป่าไว้ในครอบครอง ในที่นี้ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างบัญชีท้ายประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดปริมาณของป่าหวงห้ามที่ให้มีไว้ในครอบครองเพื่อใช้สอยในครัวเรือนแห่งตน โดยไม่ต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ลงวันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2531 โดยกรมป่าไม้มีดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชื่อของป่าหวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ.2530

ลำดับ ที่	ชื่อของป่าหวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกากำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ.2530	ปริมาณที่ให้มีไว้ใน ครอบครองเพื่อใช้สอย ในครัวเรือนแห่งตน
1.	กล้วยไม้ทุกชนิด	20 ต้น
2.	จันทน์แดง จันทน์ผา (<i>Dracaena loureirei</i> Geegnep)	1 กิโลกรัม
3.	ชันทุกชนิด	30 กิโลกรัม
4.	ชันไม้กฤษณา และกฤษณา	1/2 กิโลกรัม
5.	ชันไม้จันทน์หอม	1 กิโลกรัม
6.	ฝาง ง้าย (<i>Caesalpinia sappan</i> Linn.)	3 กิโลกรัม
7.	ถ่านไม้ทุกชนิด	130 กิโลกรัม
8.	น้ำมันยาง	20 ลิตร
9.	ใบลาน	100 ใบ
10.	เปลือกไม้ ชนิดต่อไปนี้	
	1. ก่อ มะก้อ กอ ค้อ (<i>Castanopsis</i> , <i>Lithocapus</i> spp. & <i>Quercus</i> spp.X	10 กิโลกรัม
	2. กัดลิ้น จี้อาย มะเฟืองป่า แก้วสาร ลำไยป่า พญาไก่เถื่อน (<i>Walsura</i> spp.)	30 กิโลกรัม
	3. ตะเคียนทอง ตะเคียนใหญ่ เคียน แคน (<i>Hopea</i> spp.)	30 กิโลกรัม
	4. เตี้ยม (<i>Cotylelobium melanoxyton</i> Pierre syn. <i>C. lenceolatum</i> Craib)	30 กิโลกรัม
	5. บง ยางบง หมี่ ใต้ (<i>Persea</i> spp.)	10 กิโลกรัม
	6. หมี่เหม็น อีเหม็น (<i>Litsea</i> spp.)	10 กิโลกรัม
	7. พะยอม ยอม ขะยอม พะยอมดง (<i>Shorea</i> spp.)	30 กิโลกรัม
	8. มะหาด หาด หาดหนูน หาดसान (<i>Artocarpus</i> spp.)	30 กิโลกรัม
	9. ลีเสียดเปลือก ทองสุก หนานหิน เลือดคนก (<i>Pentace</i> spp.)	10 กิโลกรัม
	10. อบเชย เทพทาโรจวง จวงหอม การบูรต้น ข่าต้น ตะไคร้ต้น พลูต้น สมุลแว้ง ฮาง แกง ฮัง ใต้ เขียด กะเขียด กะคารา มหาปราบ (<i>Cinnanomum</i> spp.)	

ลำดับ ที่	ชื่อของป่าหวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกา กำหนดของป่าหวงห้าม พ.ศ.2530	ปริมาณที่ให้มีไว้ใน ครอบครองเพื่อใช้สอย ในครัวเรือนแห่งตน
11.	เฟิร์นกระเช้าสีดา ชายผ้าสีดา และห่อข้าวสีดา (Platyserium spp.)	10 ต้น
12.	ยางขนุนนก	10 กิโลกรัม
13.	ยางเยลูดง	10 กิโลกรัม
14.	ยางรัก	10 กิโลกรัม
15.	ยางสน	10 กิโลกรัม
16.	รากเฟิร์นออสมันดา	5 กิโลกรัม
17.	ลำต้นและรากเฟิร์นต้น	5 กิโลกรัม
18.	หวายทุกชนิด	10 กิโลกรัม

2. ของป่าไม่หวงห้าม ได้แก่ ของป่าอื่นๆ ซึ่งไม่มีอยู่ในบัญชีท้ายประกาศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ชาวบ้านรู้จักใช้ประโยชน์จากของป่ามาแต่โบราณ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในป่า หรือบริเวณข้างเคียง พึ่งพาอาศัยป่าเป็นแหล่งอาหาร แหล่งพักผ่อน ตลอดจนรวมถึงสิ่งของใช้สอยในครัวเรือนและเก็บหาของป่าเพื่อค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เป็นรายได้เสริม จะเห็นได้ว่าของป่าจะมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวบ้าน จนกระทั่งปี พ.ศ.2532 ประเทศไทยได้ยกเลิกสัมปทานการทำไม้ประกอบกับเริ่มมีกระแสเรื่องการอนุรักษ์ป่า ของป่าจึงได้รับความสนใจในด้านการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน รวมทั้งด้านการใช้ประโยชน์จากป่าและการรักษาป่าในขณะเดียวกัน เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากป่าโดยไม่ต้องตัดไม้ทำลายป่า ชาวบ้านกลางได้มีการจัดการและการใช้ประโยชน์จากของป่าอย่างถูกต้องมานานแล้วส่งผลให้ของป่าในบ้านกลางมีจำนวนมากเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน และไม่เกินกำลังผลิตของป่า

4.3.1.6 การเลี้ยงสัตว์

ชาวบ้านส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้ของครอบครัวและเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อใช้งาน หากเปรียบเทียบกับอาชีพการเกษตรอื่นๆ การเลี้ยงสัตว์ในป่าลงทุนน้อยกว่าการเกษตร เพราะสัตว์กินหญ้า ใบไม้และผลไม้ในป่าที่มีอยู่มากมายหลายชนิด สัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยงกันในป่า คือ วัวควาย โดยปล่อยในป่าห่างจากพื้นที่เพาะปลูก กล่าวคือ ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม รวม 5 เดือนของทุกปี เป็นช่วงเวลาที่พื้นที่บริเวณรอบๆ หมู่บ้านใช้ประโยชน์ปลูกข้าว ปลูกพืช และการอื่นๆ ชาวบ้านกลางก็จะด้อนวัวควายเข้าไปเลี้ยงในป่าเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาพืชที่ปลูกไว้

ประกอบกับในช่วงนี้เป็นช่วงฤดูฝน ใบอ่อนของต้นหญ้า ต้นไม้ ใบไม้จากป่าเต็งรังที่สัตว์เลี้ยงชอบกิน ได้แก่ ใบตุ่มกว้าว ใบส้มกบ ใบมะเฒ่า ใบมะขามป้อม ใบสำน ใบปอຍาย ใบมะกอกเลื่อม ใบปออีแก้ง ใบประดู่ ใบมะกอกป่า ใบมะกอกฟาน ใบเลี้ยวป่า ใบนมวัว ใบหนามหัน ใบแดงน้ำ ผลไม้และดอกไม้ที่วัว ควายชอบกิน ได้แก่ ผลมะเฒ่า ดอกสำน ผลมะกอกเลื่อม ผลมะกอกป่า ดอกจิวป่า ผลกระบก และผลมะค่าแต่ และพืชพรรณในป่าล้วนเป็นอาหารของวัวควายอย่างดี ชาวบ้านกลางจึงมักจะด้อนวัว ควายเข้าไปเลี้ยงในป่าตั้งแต่เช้าตยเย็นก็จะด้อนกลับเข้าคอก หรือปล่อยให้สัตว์เลี้ยงเข้าไปในป่าประมาณ 1-2 อาทิตย์ เข้าไปดูครั้งหนึ่ง จนถึงระยะเวลาที่เก็บเกี่ยวพืชไร่เสร็จสิ้น สัตว์เลี้ยงจึงถูกนำกลับมาเลี้ยงในพื้นที่เพาะปลูกเพื่อกินเศษเหลือของพืชจากการเก็บเกี่ยว ส่วนสัตว์เลี้ยงที่ถูกปล่อยให้ในป่ามีบางฝูงจะถูกปล่อยหากินในป่าเป็นระยะเวลานานจนกลายเป็นสัตว์ป่าไป โดยส่วนใหญ่แล้วสัตว์เลี้ยงเหล่านั้นจะผสมพันธุ์และออกลูกออกหลานในป่า

ในปัจจุบันชาวบ้านไม่ค่อยจะเลี้ยงสัตว์กันแล้ว เพราะอยู่ในสมัยรัฐบาลของนายกพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้มีนโยบายในทางเศรษฐกิจโดยภาคการเกษตรได้ส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ชาวบ้านซึ่งไม่มีเงินทุนได้ขายสัตว์เลี้ยง (วัว ควาย) เพื่อนำเงินมาลงทุนปลูกพืชเชิงเดี่ยว ต่อมาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำทำให้ชาวบ้านบางคนประสบปัญหาขาดทุน จนในปัจจุบันชาวบ้านบางคนไม่สามารถหาเงินมาซื้อวัว ควาย เพื่อเลี้ยงและนำไปใช้งานได้ นับว่าเป็นความล้มเหลวทางนโยบายของรัฐบาลอีกประการหนึ่ง

4.3.2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ทางอ้อม

4.3.2.1 บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ

ชาวบ้านส่วนมากตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณที่ราบหุบเขาติดลำห้วยมะหลอด ลำห้วยแม่มาย ห้วยแม่ดำ ในช่วงเปลี่ยนฤดูจากฤดูร้อนเป็นฤดูฝน จะมีลม “ห้วยปี” คือ ลมพายุ ฝนฟ้าคะนอง ปรากฏว่า ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมานี้ ได้เกิดลมพายุใหญ่ พัดต้นไม้หักทับบ้านพังไปหนึ่งหลัง แต่บ้านเรือนชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับความเสียหาย เนื่องจากลมพายุที่พัดมา เมื่อมาถึงที่ที่มีป่าไม้เป็นฉากกำบังอยู่จะลดกำลังความเร็วลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะว่าป่าไม้ที่มีความสูง กว้าง ยาว และมีเรือนยอดของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดขึ้นทั้งป่าแน่นทึบ ตามปกติกำลังแรงของลมพายุในป่าจะตกอยู่ในราว 2-3 กิโลเมตรต่อชั่วโมงเท่านั้น เรือนยอดไม้จะช่วยสกัดกั้นความเร็วลมไว้ เมื่อพื้นระดับยอดไม้ไปแล้วความเร็วลมจะเพิ่มมากขึ้น ประโยชน์ของป่าในการบรรเทาแรงลมนี้จะมีผลต่อเนื่องในการที่ป่าจะช่วยกรองอากาศ หมอก ควัน และฝุ่นละอองที่ฟุ้งกระจายมากับลม ซึ่งเท่ากับเป็นการฟอกอากาศให้บริสุทธิ์อีกทางหนึ่งด้วย

ป่าไม้และต้นไม้สามารถลดกำลังความเร็วของลมพายุ จึงสามารถป้องกันบ้านเรือนและไร่นาของชาวบ้านกลางที่อยู่ได้ลมมิให้ถูกลมพายุทำอันตรายให้เสียหายไปได้ตามสมควร และที่สำคัญที่สุดคือ สามารถป้องกันและบรรเทาความรุนแรงของลมมิให้ลมพายุพัดพาเอาบ้านเรือนหลังคาบ้าน รวมทั้งที่จะสร้างความเสียหายอื่นๆ ให้แก่ทรัพย์สินของชาวบ้านได้

4.3.2.2 การป้องกันการชะล้างและพังทลายของดิน

ทรัพยากรป่าไม้ของบ้านกลาง ยังมีสภาพอุดมสมบูรณ์และมีไม้ใหญ่ไม้เล็กขึ้นอยู่หนาแน่น ผู้ศึกษาสังเกตจากน้ำห้วยมะหลอด ห้วยแม่มาย ห้วยแม่ดำ ที่ไหลในฤดูฝนมีลักษณะใสไม่ขุ่นข้น ไม่มีตะกอน หรือมีสีแดงขุ่นไม่สะอาดแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจาก ในพื้นที่มีป่าไม้ขึ้นอยู่เมื่อฝนตกลงมาส่วนใหญ่ของน้ำฝนจะถูกเรือนยอดของต้นไม้สกัดกั้นไว้ ซึ่งบางส่วนจะระเหยกลับขึ้นไปสู่อากาศ บางส่วนจะค่อยหยดจากใบไม้ลงมาเบื้องล่าง และบางส่วนจะไหลลงสู่พื้นดินตามต้นไม้ ส่วนที่ตกลงมาถึงพื้นดินก็จะไม่กระทบกับผิวดินโดยตรง เพราะพื้นป่ามักมีไม้ชั้นล่าง หญ้า และใบไม้เน่าปกคลุมอยู่โดยทั่วไป ฉะนั้นเมื่อน้ำฝนตกลงมาถึงพื้นดิน จึงมิได้ถูกผิวดินและมีกำลังแรงพอที่จะชะเอาดินไปได้แต่จะถูกใบไม้เน่า ขุยพืชต่างๆ ดูดซับน้ำเอาไว้ ให้น้ำได้มีโอกาสซึมลงไปในดินได้สะดวก ไปสู่ออกตามน้ำและลำห้วยลำธารต่างๆ ส่วนน้ำที่มิได้ซึมลงไปในดินก็จะค่อยไหลลงไปสู่ระดับที่ต่ำอย่างช้าๆ ไม่รุนแรง เนื่องจากบนพื้นป่ามีพันธุ์ไม้ใหญ่น้อย หญ้า รากไม้ ใบไม้ที่อยู่เหนือผิวดินกีดขวางอยู่โดยทั่วไป มิให้น้ำไหลไปได้โดยแรงกัดชะเอาผิวดินไปด้วย ฉะนั้นเมื่อฝนตกลงมาบนที่ป่าไม้ที่ได้รับการบำรุงรักษาดีและมีได้ถูกไฟไหม้ น้ำที่ไหลบ่าผ่านผิวดินจึงใสไม่ขุ่นข้น มีตะกอนเหมือนป่าที่ถูกบุกรุกแผ้วถาง ทำไร่เลื่อนลอย

ในทางตรงกันข้าม เมื่อไม่มีป่าและไม้พื้นล่างเสียหมดเมื่อดฝนเมื่อตกลงมาจะไม่หยุดไม่คอยสกัดกั้นไว้จะตกลงกระทบผิวดินที่ไม่มีสิ่งใดปกคลุมโดยตรง ความแรงของเม็ดฝนที่ตกลงมาจะทำให้ผิวดินถูกกัดชะและไหลล่อยไป ทั้งความแรงของเม็ดฝนจะอุดรูในพื้นดินทำให้พื้นดินแน่นทึบ ไม่สามารถจะดูดซับน้ำได้มาก น้ำฝนที่ตกลงมาจะไหลบ่าผ่านผิวดินโดยปริมาณมากขึ้น ทั้งเมื่อบนพื้นดินไม่มีสิ่งใดกีดขวางการไหลของน้ำมิให้ช้าลง น้ำก็จะไหลไปโดยแรง เมื่อมีกำลังแรงมากขึ้นก็จะกัดชะเอาผิวดินระหว่างที่ผ่านไปด้วย ทำให้น้ำขุ่นข้น และดินถูกกัดชะไปเป็นจำนวนไม่น้อยเมื่อฝนตกคราวหนึ่งๆ การกัดชะของดินดังกล่าวแล้วย่อมทำให้ผิวดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุต่างๆ ที่เหมาะแก่การเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ต่างๆ ถูกกัดชะไปสู่ลำธารต่างๆ ทำให้น้ำที่เหลืออยู่ขาดความอุดมสมบูรณ์ลง ทั้งจะไปทำให้น้ำลำธารต่างๆ ตื้นเขินขึ้น เต็มไปด้วยกรวด ทราย และเกิดต้นคอนขึ้น

ชาวบ้านมีการทำนา ทำไร่แบบไร่หมุนเวียน และกลับมาทำที่เดิมโดยไม่มีการบุกเบิกแผ้วถางที่ใหม่เพิ่ม กรณีจะบุกเบิกที่ดินเพื่อทำการเกษตรเพิ่มจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน ชาวบ้านจะต้องป้องกันรักษาป่าตามภูมิประเทศที่เป็นต้นน้ำลำธารไว้เป็นอย่างดี รวมทั้งป้องกันมิให้จุดไฟเผาป่าด้วย การตัดไม้ การชักลากไม้และการทำถนนหนทางเหล่านี้ก็จำเป็นต้องทำด้วยความระมัดระวัง มิให้เป็นการเปิดผิวดินให้ถูกกัดชะไปได้โดยง่ายด้วย เป็นการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินมิให้เสื่อมสูญไปเพื่อมิให้ดินถูกกัดชะไปหมด มีน้ำใสสะอาดไว้สำหรับบริโภคและใช้สอยตลอดปี

4.3.2.3 บรรเทาอุทกภัย

อุทกภัยในชุมชนบ้านกลางเกิดขึ้นน้อยมาก ในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมาเกิดน้ำท่วมหนักครั้งหนึ่งในหมู่บ้าน แต่ท่วมไม่นานประมาณ 2-3 ชั่วโมงก็แห้งไป ซึ่งเกิดจากภาวะของฝนตกชุกอย่างฉับพลัน ในช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากความกดของอากาศต่ำ และมีฝนตกกระจายทั่วไปในบริเวณกว้างเป็นเวลายาวนานแล้ว การเกิดอุทกภัยโดยทั่วไปเกิดจากลำห้วยลำธารไม่สามารถปลดปล่อยให้น้ำไหลไปได้อย่างปกติธรรมดา เช่น ร่องน้ำในลำธารอาจจะตื้นเขินหรือปริมาณและระยะเวลาของการไหลของน้ำเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมายและรวดเร็ว เมื่อฝนตก ลงมา น้ำฝนส่วนหนึ่งจะถูกยึดไว้ด้วยป่า ต้องใช้เวลาที่ปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาถึงดินจะซึมลงไปดิน และซึมลงตามความลาดชันจนกว่าจะถึงบริเวณน้ำซับ ซึ่งใช้เวลานานกว่าน้ำที่ไหลในลำห้วย มีน้ำฝนบางส่วนระเหยกลับคืนไปในอากาศ มีไม้ชั้นล่าง หญ้า และใบไม้เน่าคลุมอยู่จะดูดซับน้ำเอาไว้ทำให้น้ำค่อยไหลลงสู่ระดับที่ต่ำอย่างช้าไม่รุนแรง มีต้นไม้ รากไม้ ใบไม้ เหนือผิวดินกีดขวางทางน้ำอยู่ทั่วไป ทำให้น้ำไหลช้า ซึมลงดินได้มาก ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญของป่าไม้ในการบรรเทาอุทกภัยที่จะเกิดขึ้นได้

4.3.2.4 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ชาวบ้านมีความผูกพันกับป่ามานานแล้ว ความหมายของการพักผ่อนของชาวบ้านหมายถึง การที่ได้ออกไปสวด (เที่ยวป่า) พร้อมกับการหาอาหารมาดำรงชีพด้วย เช่น การออกล่าสัตว์ป่า หาเห็ด หน่อไม้ พืชผัก เป็นต้น ในฤดูร้อนอากาศจะร้อนแต่เมื่อเดินเข้าไปในป่าแล้วรู้สึกเย็นสบาย เดินสวดป่าไปเรื่อยๆ พร้อมกับหาอาหารซึ่งได้ประโยชน์ทั้งสองทาง คือ ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ และได้พืชผักมาประกอบอาหาร ความงามของป่าไม้โดยตัวของมันเองแล้ว มีความงามอยู่ที่ตัวมันเองไม่ว่าจะเป็นลักษณะลำต้น กิ่ง ใบ หรือรูปทรงของทั้งต้น ดอก และผล ก็มีลักษณะเฉพาะมีสีและกลิ่นหอมเฉพาะของแต่ละชนิด การที่ต้นไม้ในป่านี้ขึ้นอยู่อย่างโปร่งๆ และมีพืชชั้นล่างเป็น

หญ้าเห็ด มีปรังและเฟิร์น การกระจายอยู่เป็นจุดๆนั้น ทำให้ป่าเต็งรังมีทัศนียภาพงดงาม แปลกตาอยู่เป็นอันมาก จะหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละฤดูกาลทั้ง 3 ฤดูอยู่เป็นนิจ การเปลี่ยน สีของใบไม้แต่ละชนิด สีของพืชชั้นล่างในแต่ละฤดูนั้น ทำให้บรรยากาศของป่าน่าอภิรมย์และมีเสน่ห์อยู่ในตัวเองในฤดูหนาว ระหว่างเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ ต้นพยอมจะออกดอกเป็นช่อใหญ่ สีขาวโพลนทั้งต้น ส่งกลิ่นหอมไปทั่วทั้งป่า ใบไม้เต็งจะเปลี่ยนสีจากเขียวเข้มเป็นเหลืองสดสลับกับใบไม้รังแดงฉาน พอปลายฤดูหนาวเข้าฤดูร้อนระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม ไม้รังจะออกดอกเป็นช่อขาวหรือเหลืองอ่อน พร้อมๆ กับไม้แดงออกดอกเป็นกลุ่มอัดกันแน่นเป็นช่อกลมๆ มีสีเหลืองอ่อน เมื่อฤดูร้อนระหว่างเดือนมีนาคมจนกระทั่งย่างเข้าฤดูฝนก็จะเห็นดอกไม้เต็ง มะค่าแค้ ประดู่ ชิงชัน ทอยยกันออกดอกสีขาวหรือสีเหลือง หรือสีขาวอมม่วงทั่วไป ส่วนต้นที่ออกดอกไปแล้วในฤดูที่ผ่านมาก็จะออกผล ทั้งเป็นฝัก รูปทรงต่างๆ บางชนิดก็ออกผลเป็นลูกกลมหรือรี มีสีสรรต่างๆบางชนิดมีปีกติดอยู่กับผล บางชนิดมีขนหรือมีหนามประปรายอยู่ตามผิวเปลือก นอกจากนี้ดอกเครือออนซึ่งเป็นเถาวัลย์ขนาดใหญ่เลื้อยพันต้นไม้ทะลุไปถึงยอด แล้วทอดยอดแผ่กระจายคลุมยอดไม้เกือบมิด ออกดอกเป็นช่อสีม่วงอ่อนหรือสีชมพูสะพรั่ง ความงามของป่าบ้านกลางในยามหน้าฝน จะพบว่าชนิดต่างๆออกดอกสีสรรสดุดตา ก็เป็นความงามอีกแบบหนึ่ง ซึ่งจะหาได้ในฤดูกาลเช่นนี้ ด้วยการที่เป็นป่าซึ่งมีไม้ชั้นบนขนาดใหญ่ เช่น ประดู่ สัก ตะแบก เสลาแดง และอินทนิล จะพบว่าเป็นไม้ที่มีลักษณะสวยงามทั้งลำต้น เรือนยอด ในฤดูที่สักออกดอก ตะแบก เสลา อินทนิล จะให้ดอกสีม่วงตัดกับสีเขียวของป่า ทำให้ทัศนียภาพทั้งงดงามอย่างยากที่จะหาได้จากป่าอื่น เริ่มตั้งแต่ปลายฤดูฝนในเดือนกันยายนไปจนถึงต้นฤดูหนาว ตามพื้นป่าก็มีไม้ดอกไม้ใบหลายชนิดที่มีดอกสวยงามออกเป็นช่อ เช่น ข่า หรือสีขาวเป็นกลีบซ้อนกันหลายๆ ชั้น กระเจียวขาว ไม้แคระ ธรรมชาติก็น่าชมเป็นอย่างยิ่ง

ในป่ายังมีสัตว์ป่าที่อาจพบเห็นได้นอกจากนกประเภทต่างๆ แล้วยังมีไก่ป่าและกระต่ายป่า ซึ่งอาจจะได้รับความเพลิดเพลินจากการดูสัตว์พวกนี้ได้ นอกจากนี้แมลงจำพวกผีเสื้อ จักจั่น และแมลงอื่นๆ ที่สวยงาม จะส่งเสียงร้องระงมไปทั้งป่าตลอดทั้งปี ซึ่งช่วยทำให้ป่าบ้านกลางมีบรรยากาศเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้อย่างดีทีเดียว

4.3.2.5 ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

ชาวบ้านก็ได้มีการอนุรักษ์สัตว์ป่าในเขตป่าอนุรักษ์ไม้ป่าเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเป็นที่กำบังหลบภัย ที่หากิน และที่สำหรับผสมพันธุ์ ออกลูกออกหลานให้เจริญพันธุ์ยิ่งขึ้นไป โดยทั่วไปแล้ว สัตว์ป่าต้องการเพียงปัจจัย 2 เท่านั้น คือ ที่อยู่ และอาหาร หากไม่มีป่าไม่มีต้นไม้ สัตว์ป่าอาจสูญสิ้นไปเพราะปัจจัยด้านที่อยู่และหากิน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สอบถามชาวบ้านกลางในปัจจุบันเคยพบสัตว์ประเภทต่างๆ เช่น หมูป่า เก้ง ลิงลม กระงู กระแต กระรอก กระต่ายป่า อีเห็น นกชนิดต่างๆ ไก่ป่า กบ เขียด ปาด เต่า กิ้งก่า แย้ ตู๊กแก ตะกวด งูเหลือม งูสิง งูเห่า งูจงอาง เป็นต้น

ชาวบ้านไม่ล่าสัตว์ป่าในบริเวณซึ่งได้กำหนดขึ้นจากคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยมีการห้ามล่าสัตว์ป่าในเขตหมู่บ้านสัตว์ป่าของหมู่บ้าน หากมีใครฝ่าฝืนก็จะยึดของกลางและปรับตามความผิด ซึ่งการพิจารณาความผิด โดยคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน

4.3.2.6 ทำให้มีความชุ่มชื้น น้ำไหลอย่างสม่ำเสมอตลอดปี

การอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่าของชาวบ้าน ส่งผลทำให้ลำห้วยมีน้ำไหลอยู่อย่างสม่ำเสมอไม่แห้งขอดในฤดูแล้ง นับเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของป่าไม้ นอกจากจะป้องกันและบรรเทาความร้ายแรงของอุทกภัยแล้ว ป่าไม้ยังช่วยทำให้ห้วยธารต่างๆ ได้มีน้ำไหลอยู่ตลอดปี ทำให้ชาวบ้านสามารถดำรงชีพและประกอบกรกสิกรรมได้ด้วยดี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเมื่อฝนตกลงในป่า น้ำฝนก็จะไม่ไหลอย่างรวดเร็วไปสู่ลำน้ำลำธารเสียทั้งหมด แต่จะถูกใบไม้กิ่งไม้เฝ้าพื้นป่าดูดซับเอาไว้เป็นส่วนใหญ่ แล้วค่อยปล่อยให้ไหลซึมลงไปดิน ดินในป่าส่วนมากจะร่วนซุยเหมาะแก่การซึมของน้ำลงไปใต้ดิน ทั้งรากต้นไม้ใหญ่น้อยที่ยังลึกลงไปดินเมื่อฝนตกก็เป็นช่องทางให้น้ำมีโอกาสไหลซึมลึกลงไปใต้ดินได้มากขึ้น น้ำฝนที่ไหลซึมลงไปดินนี้ บางส่วนจะไหลขนานไปกับพื้นดินและไปผุดออกตามตาน้ำและตามฝิ่งห้วยธารต่างๆ ทำให้ห้วยธารนั้นๆ มีน้ำไหลอยู่ตลอดปี ส่วนที่ไหลลงไปใต้ดินก็จะไปขังอยู่ในแหล่งน้ำใต้ดิน ซึ่งชาวบ้านจะใช้น้ำได้เมื่อต้องการ การที่ห้วยธารและบ่อน้ำมีน้ำที่จะนำมาใช้สอยได้ตลอดปีเช่นนี้ ย่อมทำให้ชาวบ้านสามารถทำการเพาะปลูกและประกอบกรเกษตรอยู่ได้ตลอดทั้งปี ทั้งทำให้สามารถใช้น้ำนั้นๆ ในการซักล้าง อุปโภค บริโภคได้ตลอดทุกฤดูกาล

4.4 ความสัมพันธ์ของฐานอำนาจและเครือข่ายในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

4.4.1 ความสัมพันธ์ของฐานอำนาจรัฐในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

4.4.1.1 กรมป่าไม้

กรมป่าไม้มีบทบาททางด้านนโยบายและกฎหมายในการส่งเสริมและพัฒนาป่าไม้ ซึ่งในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้จะจำแนกพื้นที่ป่าไม้และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่แต่ละประเภทตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้ 4 ประเภทดังนี้

1. พื้นที่ป่าทั่วไป เป็นพื้นที่ป่าตามความหมายของพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ซึ่งหมายถึงที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ตามความหมายนี้จะเห็นได้ว่า พื้นที่ป่าจะมีความหมายกว้างขวางมากและไม่คำนึงถึงว่าพื้นที่นั้นจะมีต้นไม้ขึ้นอยู่หรือไม่ สำหรับการได้ที่ดินมาตามกฎหมายที่ดินจะหมายถึงการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง พื้นที่ป่าประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ พื้นที่ที่อยู่ในความครอบครองของทบวงการเมืองและพื้นที่อื่นๆ ซึ่งยังไม่มีบุคคลใดได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามกฎหมายที่ดิน กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ไม้และของป่าบางชนิดที่อยู่ในพื้นที่ป่าดังกล่าวเป็นไม้หวงห้ามและของป่าหวงห้ามเพื่อควบคุมไม้และของป่าที่มีค่าและหายาก โดยห้ามทำไม้หวงห้ามและของป่าหวงห้ามหรือทำด้วยประการใดๆ แก่ไม้หวงห้ามและของป่าหวงห้าม เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานเจ้าหน้าที่จัดกระทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงป่า การค้นคว้าหรือการทดลองทางวิชาการ ส่วนไม้และของป่าในพื้นที่ป่าที่มีได้กำหนดหวงห้าม ราษฎรสามารถทำไม้และเก็บหาของป่าไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ต้องขอรับอนุญาต แต่ถ้ากระทำในลักษณะที่เป็นการแผ้วถางป่าหรือทำลายป่าหรือเพื่อครอบครองพื้นที่ป่าจะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองและรักษาสภาพทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่า การฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่ถูกทำลายและการพัฒนาป่าไม้ พนักงานเจ้าหน้าที่จะเข้าไปดำเนินการปลูกป่าและบำรุงป่า และในกรณี que เห็นสมควรก็อาจจะอนุญาตให้ราษฎรทำการปลูกป่าในพื้นที่ป่าประเภทนี้ได้ เพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูสภาพป่าและส่งเสริมอาชีพปลูกป่าแก่ราษฎร

2. พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นพื้นที่ป่าซึ่งทางราชการเห็นสมควรต้องรักษาสภาพป่าไม้ของป่า หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นเพื่อประโยชน์ในการควบคุมและจัดการป่าไม้ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ป่าไม้ การส่งเสริมและพัฒนาป่าไม้ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกกฎกระทรวงกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในแง่ของการสงวนและรักษาสภาพทรัพยากรธรรมชาติโดยปกติในเขตป่าสงวนแห่งชาติจะห้ามการเข้าครอบครองหรืออยู่อาศัย ห้ามทำไม้หรือเก็บหาของป่าหรือทำให้เสื่อมเสียสภาพแก่ป่าสงวนแห่งชาติ เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานเจ้าหน้าที่กระทำเพื่อประโยชน์ในการควบคุม ดูแล รักษา หรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติ และกิจการอื่นๆ ที่กฎหมายอนุญาตให้ราษฎรกระทำได้ในบริเวณที่กำหนด เช่น การอนุญาตให้ทำไม้หรือเก็บหาของป่า การอนุญาตให้ทำการปลูกป่าหรือไม้ยืนต้น การอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัย ส่วนใหญ่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจะจำแนกพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ของการจัดการออกได้เป็น 4 ประเภทดังนี้

2.1 พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งต้องสงวนไว้ในแง่ของการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อประโยชน์ในการอำนวยน้ำได้อย่างพอเพียงและมีคุณภาพแก่การเกษตรของราษฎรในพื้นที่ตอนล่าง และเพื่อให้มีน้ำในแม่น้ำลำคลองอย่างสม่ำเสมอสำหรับการอุปโภคและบริโภคของราษฎร พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารนี้จะให้ใช้ประโยชน์ได้เท่าที่จำเป็นเฉพาะบางแห่งเท่านั้น และต้องอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ดินและน้ำ

2.2 พื้นที่ป่าสงวนไว้เพื่อการควบคุมและรักษาสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปมีการอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำไม้หรือเก็บหาของป่าเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจด้วย โดยมีการควบคุมให้เป็นไปตามหลักวิชาการ และมีการปลูกป่าขึ้นทดแทนเพื่อให้ป่าไม้สามารถอำนวยผลได้อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอตลอดไป ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3 พื้นที่ป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรมและยากที่จะกลับฟื้นคืนได้เองตามธรรมชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะเข้าไปดำเนินการปลูกและบำรุงป่า หรือมีการอนุญาตให้ราษฎรเข้าทำการปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นเพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้และเป็นการส่งเสริมอาชีพปลูกป่าแก่ราษฎรด้วย

2.4 พื้นที่ป่าที่จัดให้ราษฎรเข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ เช่น เกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ การทำเหมืองแร่ สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้กำหนดให้มีการปลูกป่าไม้มีค่าในทางเศรษฐกิจตามสัดส่วนของพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตเพื่อเพิ่มพูนทรัพยากรป่าไม้ด้วย การให้เข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ดังกล่าว เป็นการช่วยเหลือราษฎรในการประกอบอาชีพและนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

3. พื้นที่อุทยานแห่งชาติ เป็นพื้นที่ป่าซึ่งรัฐบาลได้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติสวยงามเป็นที่น่าสนใจและมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าสมควรสงวนไว้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและการพักผ่อนหย่อนใจ โดยกฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขาให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเพื่อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและราษฎรสืบไป ในเขตอุทยานแห่งชาติจึงห้ามการทำไม้ ห้ามเก็บหาหรือนำออกไปหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ทรัพยากรอื่น เว้นแต่การกระทำของพนักงานเจ้าหน้าที่บางประการตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การกระทำเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ หรือการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการ สำหรับการพัฒนาป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาตินั้น ส่วนใหญ่จะปล่อยให้พันธุ์ไม้เจริญเติบโตทดแทนเองตามธรรมชาติ เว้นแต่ในบางแห่งที่ป่าไม้ถูกทำลายจนมีสภาพเสื่อมโทรม

และยากที่จะกลับฟื้นคืนดีได้เองตามธรรมชาติ พนักงาน เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าโดยการปลูกป่าหรือปลูกเสริมป่าเพื่อให้สภาพป่ากลับคืนมาดังเดิม

4. พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นพื้นที่ป่าซึ่งรัฐบาลได้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา กำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสภาพเหมาะสมที่จะให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า โดยกฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ป่าโดยเฉพาะ เพราะสัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของประเทศที่อำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ วิชาการ และรักษาความงามตลอดจนคุณค่าตามธรรมชาติไว้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นอกจากกฎหมายจะให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ป่าโดยห้ามล่าสัตว์ป่าแล้ว ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ทำนองเดียวกันกับอุทยานแห่งชาติอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์ของสัตว์ป่า การฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่ถูกทำลายและการพัฒนาป่าไม้จะมีลักษณะคล้ายกับอุทยานแห่งชาติ โดยพนักงานเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ดำเนินการปลูกป่าหรือปลูกเสริมป่า แต่เป็นการมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์แก่การอยู่อาศัยและเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า ซึ่งแตกต่างจากการปลูกป่าในเขตอุทยานแห่งชาติที่มุ่งเน้นสภาพธรรมชาติเดิม

การใช้กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติแล้ว ยังมีการส่งเสริมและพัฒนาป่าไม้ในภาคเอกชนอีกรูปแบบหนึ่งที่เรียกว่า “การพัฒนาป่าไม้โดยชุมชน” หรือ “การพัฒนาป่าชุมชน” ซึ่งเป็นการให้ชุมชนในท้องถิ่นหรือราษฎรในหมู่บ้านร่วมกันดูแลรักษาและพัฒนาป่าไม้เพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง และควรได้มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานเช่นเดียวกัน

การส่งเสริมและพัฒนาป่าไม้ในรูปของป่าชุมชนนั้นเกิดจากแนวความคิดและข้อเท็จจริงหลายประการคือ

1. ภาวะที่จะต้องดูแลรักษาและจัดการป่าธรรมชาติที่มีอยู่ในขณะนี้ และการพัฒนาป่าไม้เพื่อให้มีพื้นที่ป่าครบตามเป้าหมายของนโยบายการป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งรัฐและภาคเอกชนจะต้องร่วมมือกันดำเนินการ

2. ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในบางท้องที่ที่ป่าไม้สามารถคงอยู่ได้โดยไม่ถูกบุกรุกทำลาย เพราะราษฎรในหมู่บ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้าน เพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน มีการตั้งกฎหรือกติกาขึ้นมาใช้ควบคุมกันเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นป่าชุมชนที่เกิดขึ้นโดยจิตสำนึกและความต้องการของราษฎรเอง ซึ่งรัฐสมควรได้เข้าไปส่งเสริมให้เป็นระบบที่สมบูรณ์และกว้างขวางยิ่งขึ้น

3. การปลูกฝังให้ราษฎรมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ เหมือนกับตนเองเป็นเจ้าของนั้นมีคุณค่ายิ่งในแง่ของความนึกคิดที่เป็นนามธรรมซึ่งจะนำไปสู่การกระทำแต่ก็ควรจะ

ส่งเสริมให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ โดยการจัดพื้นที่บางแห่งให้เป็นของชุมชนเพื่อให้ราษฎรในชุมชนนั้นร่วมกันเป็นเจ้าของและพัฒนาป่าไม้เพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง

4. แนวความคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมที่จะให้ราษฎรเปลี่ยนจากการเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้แต่เพียงอย่างเดียวมาเป็นผู้จัดการป่าไม้ ซึ่งจะเป็นการใช้ประโยชน์อย่าง ถูกวิธีและมี การปลูกป่าขึ้นทดแทนเพื่อให้ป่าไม้อำนวยผลแบบยั่งยืนตลอดไป

ในปี พ.ศ.2534 กรมป่าไม้ได้นำเอาแนวความคิดดังกล่าวมาร่างกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน เพื่อเสนอเป็นกฎหมายรองรับการดำเนินงานด้านป่าชุมชน และเนื่องจากร่างกฎหมายดังกล่าวมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในชุมชนท้องถิ่น เกี่ยวกับการจัดการดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรป่าไม้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน จึงทำให้กลุ่ม ชมรม องค์กรพัฒนาภาคเอกชน พรรคการเมือง และประชาชนทั่วไปให้ความสนใจที่จะเข้ามามีบทบาทในการร่างกฎหมายด้วย จึงได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ร่างกฎหมายหลายครั้ง และให้คณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค และท้องถิ่น (กนภ.) ยกร่างกฎหมายด้วย จนมาถึงรัฐบาลปัจจุบัน (นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย) ได้มีคำสั่งที่ 74/2541 ลงวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2541 แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาและปรับปรุงร่างกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชน ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวได้ดำเนินการเสร็จแล้ว ขณะนี้อยู่ในระหว่างการนำเสนอเพื่อออกเป็นกฎหมายต่อไป

ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 ได้นิยามความหมายของคำว่า “ป่า” ให้หมายถึงที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน จึงยังส่งให้อำนาจของรัฐเข้าครอบครองป่าได้อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ทำให้อำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐอย่างสิ้นเชิง และครอบคลุมบริเวณป่าทั่วประเทศ ดังนั้นเมื่อป่าที่ชาวบ้านกลางรักษาไว้ถูกประกาศให้เป็นที่ดินของรัฐในรูปของป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้สิทธิตามประเพณีของชาวบ้านไม่ได้รับการยอมรับตามกฎหมาย ชุมชนบ้านกลางที่เคยดูแลป่าอยู่รู้สึกว่าไร้อำนาจ เพราะในปัจจุบันชาวบ้านไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะปกป้องป่าของตน เนื่องจากอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ยางและป่าแม่อาจ การกระทำใดๆ ในพื้นที่ป่าแล้วถือว่ามีความผิดตามกฎหมายป่าไม้จากการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติออกมาซ้อนทับพื้นที่ที่ชาวบ้านกลางทำกินอยู่อาศัยมาก่อนแล้ว ผลทางกฎหมายทำให้ชาวบ้านกลับกลายเป็นผู้ถูกรุกเขตป่าสงวนไปโดยปริยาย อีกทั้งอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไทเตรียมประกาศขยายเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท ซ้อนทับพื้นที่ของชาวบ้านกลางที่ร่วมกันอนุรักษ์อยู่ทำให้ชาวบ้านกลางเกิดการต่อต้านและรวมตัวกันต่อต้านต่อรองกับรัฐ ซึ่งในขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการตามระเบียบของทางราชการอยู่

พระราชบัญญัติกฎหมายทั้ง 4 ฉบับนี้ มีจุดรวมที่คล้ายคลึงกันต่อการป้องกันที่ดินในพื้นที่ป่าตามแนวเขตแต่ละประเภทเป็นหลักสำคัญเพื่อป้องกันชาวบ้านเข้าไปถูกรุกครอบครองโดย

จะยึดเอาแนวทางเป็นจุดแบ่งในการห้ามหรือกั้นมิให้บุคคลเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่า โดยจะเห็นได้ว่า อำนาจของรัฐต่อทรัพยากรจะมีเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ทั้งหมดจะตกเป็นอำนาจของรัฐ ซึ่งนั่นก็หมายความว่า สิทธิชุมชนที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ก็จะกลายมาเป็นสิทธิของรัฐที่จะจัดการและใช้ประโยชน์แทน แสดงให้เห็นถึงฐานที่มาของอำนาจรัฐที่มีต่อการจัดการควบคุม และจัดการในทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เช่น ทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรป่าไม้ แต่ ภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐ ชาวบ้านนั้นมีสิทธิ์เพียงใช้ประโยชน์ที่ดินเท่านั้น และมีหน้าที่จัดการที่ดินและทรัพยากรนอกเขตป่า ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย ในที่นี้ชาวบ้านไม่มีสิทธิ์ในการตรวจสอบ หรือมีหน้าที่ในการ ตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรในเขตป่าที่ดิน เศรษฐกิจ อนุรักษ์แต่อย่างใด

ชาวบ้านมีการจัดตั้งองค์กรในรูปของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางโดยมีการออกกฎเกณฑ์การใช้ป่าเป็นลายลักษณ์อักษร มีการลงโทษกรณีการละเมิดกฎเกณฑ์และตัดสินความผิด โดยคณะกรรมการชุมชนอย่างเป็นระบบ การจัดหาอาสาสมัครตระเวนป่า การหาช่องทาง ทำงานร่วมกับภาครัฐ เช่น การร่วมจัดโครงการปลูกป่า การบวชป่า เป็นต้น แนวทางการทำงานดังกล่าวข้างต้น เป็นความพยายามของชาวบ้านกลางที่จะมีการปฏิสัมพันธ์ วิธีปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนความรู้กับหน่วยงานของรัฐ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีและมั่นคง จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เข้ามาสนับสนุนแลกเปลี่ยนความรู้และให้ความสนับสนุนกับองค์กรชุมชน หน่วยงานของรัฐ ถือได้ว่ามีส่วนสนับสนุนการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของบ้านกลาง ทางกรมป่าไม้โดยสำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง อุทยานแห่งชาติ ถ้ำผาไท ได้เข้ามาลาดตระเวนตรวจตรา ศึกษาพื้นที่สภาพป่าบ้านกลาง และร่วมกิจกรรมการบวชป่าของชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยอมรับศักยภาพของชาวบ้านในการดูแลรักษาป่า แต่ยังไม่ได้ให้การสนับสนุนในด้านอื่น เช่น การอบรม สัมมนา สนับสนุนด้านงบประมาณ กรมป่าไม้ได้จัดสร้างศูนย์เพาะชำกล้าไม้ เพื่อดำเนินการเพาะชำกล้าไม้ให้มีคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนทั่วไป ซึ่งชุมชนสามารถเข้าไปขอกล้าไม้ที่ศูนย์เพาะชำกล้าไม้อำเภอองาวได้เพาะชำไว้แจกจ่าย โดยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์เพาะชำกล้าไม้ เพื่อในการนำมาปลูกป่าในพื้นที่ป่าหมู่บ้าน

สภาพของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ (สำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง อุทยานแห่งชาติ ถ้ำผาไท) กับชุมชนบ้านกลางซึ่งอยู่ในลักษณะติดต่อประสานงานผ่อนปรนทำให้ชาวบ้านมีการจัดการและการใช้ประโยชน์ในการที่จะดำเนินการหรือจะทำกิจกรรมใดๆ ได้ตามวัฒนธรรมประเพณีของตนได้ จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับทรัพยากรป่าไม้เป็นไปอย่างเหมาะสม รัฐไม่เข้ามาแทรกแซงในการใช้ทรัพยากรป่าไม้มากนัก จากช่องว่างในความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับชุมชนบ้าน โดยมิมีปัญหาที่สั่งสมถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานาน โดยที่รัฐไม่

เข้ามาครอบคลุมหรือบังคับให้ต้องทำตามกฎหมายของบ้านเมืองมากนัก เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความเข้าใจในแนวทางอนุรักษ์และวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยปรับเปลี่ยนบทบาทในการปฏิบัติงานและพิจารณาประยุกต์การทำงานเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของรัฐกับชาวบ้านให้เข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น

การใช้อำนาจของรัฐ (กรมป่าไม้) ในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ตามทฤษฎีของเฟรนซ์ และราเวน จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า กรมป่าไม้ได้ใช้อำนาจในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ดังนี้

1. ฐานอำนาจตามกฎหมาย

กรมป่าไม้มีอำนาจในฐานะมีบทบาททางกฎหมาย ผลทางกฎหมายที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติป่าไม้ จึงทำให้สิทธิการทำประโยชน์หรือการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนถูกจำกัดลง โดยมีการป้องกันไม่ให้เข้าไปอยู่อาศัย หรือครอบครองในเขตอนุรักษ์ ต้องย้ายชาวบ้านเหล่านี้ออกจากพื้นที่ให้หมด ถ้าไม่ไปหาทำงานในเมือง ก็อยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้ ซึ่งแนวทางการดังกล่าวไม่อาจแก้ปัญหาได้ แต่กลับจะสร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้านให้มากยิ่งขึ้น

ระบบกฎหมายของรัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้เป็นแบบรวมศูนย์ ซึ่งรัฐมีสิทธิเหนือทรัพยากร ใช้กฎหมายเป็นหลักในการจัดการป่าไม้เพียงอย่างเดียว เพราะถือว่าป่าเป็นของรัฐ ชุมชนจึงไม่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ในระบบกฎหมายยังระบุชัดเจนว่า ป่าเป็นที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ดังนั้นรัฐจึงมีอำนาจบริหารจัดการและควบคุมทั่วประเทศโดยไม่จำกัดพื้นที่ ดังนั้นอำนาจในฐานะที่รัฐมีบทบาทในการบังคับ อำนาจลักษณะนี้เป็นอำนาจที่มุ่งลงโทษเมื่อบุคคลกระทำผิดหรือขัดแย้งกับกฎหมายที่กำหนดขึ้น โดยทั่วไปรัฐจะใช้อำนาจนี้เพื่อรักษามาตรฐานหรือความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายในการบริหารจัดการและควบคุมทรัพยากรป่าไม้ ผลของการใช้อำนาจบังคับหรือการลงโทษก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับกรมป่าไม้ เช่น กรณีการเตรียมประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ถ้าผาไท ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถจะเข้าทำกินในที่ดินเดิมได้และจะถูกลงโทษตามบทบัญญัติของกฎหมายในกรณีที่ฝ่าฝืน ซึ่งชาวบ้านไม่เข้าใจในนโยบายและเจตนารมณ์รัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้หรือจะเข้าไปแก่งแย่งพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์ไว้ ทำให้เกิดการไม่ยอมรับในนโยบายของรัฐ เพราะนโยบายของรัฐไม่สามารถแก้ปัญหาและสนองตอบต่อความต้องการของชาวบ้านได้

2. ฐานอำนาจการบังคับหรือการลงโทษ

กรมป่าไม้เป็นผู้ใช้อำนาจทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป่าไม้ โดยมีหน่วยงานของกรมป่าไม้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบใช้อำนาจตามกฎหมาย ได้แก่ สำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการสังกัดกรมป่าไม้ ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานป่าไม้จังหวัดลำปาง

เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานตามแผนงาน บทบาทของเจ้าหน้าที่ป่าไม้โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันรักษาป่า ที่ ลป.38 (ท่าลี่) และป่าไม้อำเภอแม่เมาะ มีหน้าที่ในการควบคุมดูแล ลาดตระเวน ป้องกันรักษาป่าและใช้อำนาจกฎหมายป่าไม้ในการปฏิบัติงานในพื้นที่รับผิดชอบจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ป่าไม้เล่าให้ฟังถึงการปฏิบัติงานว่า ในการทำงานจะเน้นการปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า และการบุกรุกพื้นที่ป่า แต่สำหรับพื้นที่บ้านกลางแล้ว ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีความเข้าใจในความต้องการของชาวบ้านที่มีแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ วิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่ามาโดยตลอด ซึ่งไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า หรือการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำไร่ เหมือนหมู่บ้านอื่นๆ ในการปฏิบัติงานจะใช้วิธีประนีประนอมกับชาวบ้านให้ใช้ประโยชน์จากป่าได้บ้าง เช่น การทำไร่หมุนเวียน การตัดไม้เพื่อใช้สอยในครัวเรือน หรือปลูกสร้างบ้าน อันจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีของรัฐกับชาวบ้าน นอกเหนือจากการจะจับกุมผู้กระทำผิดแล้วเจ้าหน้าที่ยังจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนโดยให้เข้าใจในวิถีชีวิตของชาวบ้านเพื่อจะไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ป่าไม้อำเภอยังออกพบปะกับชาวบ้านตามนโยบายของนายอำเภอที่จัดอำเภอเคลื่อนที่ไปตรวจเยี่ยมราษฎร เพื่อชี้แจงและให้ความรู้เรื่องป่าไม้ สำหรับอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไทก็ปฏิบัติงานในลักษณะเดียวกัน ได้มีการเรียนรู้และเข้าใจถึงวิถีชีวิตของชุมชนบ้านกลางปรับเปลี่ยนบทบาทในการทำงานจากเป็นผู้ดูแลรักษาป่าแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาเป็นการใช้วิจารณ์ ศึกษารวม จริยธรรม ในการพิจารณาประยุกต์การทำงานตามข้อกฎหมายเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งกับชุมชนบ้านกลาง ดังนั้นการบังคับหรือการลงโทษด้านกฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้านกลางในลักษณะการจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมายป่าไม้จึงไม่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้

4.4.1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นรูปแบบการปกครองที่สะท้อนการกระจายอำนาจให้หน่วยงานปกครองพื้นฐานของประเทศโดยแท้จริง อันเป็นการสนองตอบนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐบาลที่จะทำให้การบริหารงานแก่หน่วยปกครองท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถบริหารงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองตามอำนาจหน้าที่และมีอิสระในการตัดสินใจเกี่ยวข้องกับประชาชนตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรที่สะท้อนถึงความพยายามของรัฐที่จะกระจายอำนาจลงสู่หน่วยการบริหารระดับตำบล ซึ่งส่งผลให้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นจุดเริ่มต้นของการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองสู่องค์กรพื้นฐานในระดับตำบล

2. ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านการพัฒนาตำบล ซึ่งการสร้างปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมแนวความคิดและกระแสประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบันที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานตำบล จะมีมากขึ้นโดยผ่านผู้แทนในองค์การบริหารส่วนตำบล

3. หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่

4. ก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจในด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

5. ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านการเมืองในเรื่องการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นในระดับตำบล การพัฒนาทางการบริหารของประชาชน โดยให้ประชาชนเป็นผู้บริหารให้เกิดความก้าวหน้าของชุมชนตนเอง

6. การพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

7. การพัฒนาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสนับสนุน พัฒนาอาชีพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยจัดงบประมาณให้แต่ละครอบครัวเลี้ยงปลา กบ เพื่อเป็นการส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชน อีกทั้งยังมีการพัฒนาสาธารณูปโภคโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน บ่อน้ำ ในส่วนการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ได้จัดสรรงบประมาณ (ปี 2542) มาช่วยเหลือในการอนุรักษ์ป่าและร่วมกับการทำแนวป้องกันไฟฟ้า จำนวน 5,000 บาท และได้มีส่วนร่วมกิจกรรมบวชป่าชุมชน 50 ด้านต้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบรอบ 50 ปี กับชาวบ้านกลาง

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง มีความโดดเด่นในบทบาททางด้านการพัฒนาท้องถิ่น แต่บทบาททางด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้าน สังเกตได้จากโครงการพัฒนาตำบลของ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงที่ไม่ค่อยจะให้ความสนใจโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ของชาวบ้านกลางเท่าที่ควร ซึ่งเปรียบเทียบกับโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาสาธารณูปโภคและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแล้ว ปรากฏว่าการจัดสรรงบประมาณมาในอัตราส่วนน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว

การใช้อำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ตามทฤษฎีของเฟรนซ์และราเวน มีดังนี้

ฐานอำนาจตามกฎหมาย

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ประกอบไปด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่พัฒนาตำบลด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน บำรุงพัฒนาท้องถิ่น และหน้าที่อื่นตามที่ราชการมอบหมาย ตลอดจนทำหน้าที่คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ออกข้อบังคับตำบลเพื่อใช้ในตำบลเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย (พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537) และตามรัฐธรรมนูญใหม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นคือ มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์การปกครองท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุง และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่
3. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่ม โครงการหรือกิจกรรม โดยนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

ซึ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ดังกล่าว เป็นการเพิ่มสิทธิตามฐานะการเป็นพลเมืองของประชาชนมากขึ้น และเป็นการขยายการมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย

อำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงในฐานะมีบทบาททางกฎหมาย เป็นอำนาจซึ่งชาวบ้านยังไม่ทราบหรือให้การยอมรับมากนัก เนื่องจากสิทธิตามกฎหมายได้ระบุให้เป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ตามหน้าที่ให้เป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และข้อบังคับของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ยังไม่ได้ใช้อำนาจทางกฎหมายหรือกฎระเบียบข้อบังคับในการรักษาทรัพยากรป่าไม้เท่าที่ควร ทำให้ในการจัดการและดูแลทรัพยากรป่าไม้ยังมีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการให้สนับสนุนในส่วนของงบประมาณเล็กน้อยๆ แต่ความร่วมมือในด้านการวางแผนและการปฏิบัติจากองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่ปรากฏเด่นชัด ในด้านการดำเนินการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ยังเป็นบทบาทของชาวบ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านมากกว่า

4.4.1.3 ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นองค์กรในท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการปกครองหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น เพื่อรับผิดชอบด้านการบริหารและการปกครองในชุมชน โดยมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้รับเลือกตั้งจากประชาชนในหมู่บ้าน ตลอดจนมีคณะกรรมการด้านต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพ โครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านและฝ่ายกิจกรรมต่างๆ เป็นกรรมการ ซึ่งมีปลัดอำเภอ พัฒนาการเป็นที่ปรึกษาของแต่ละฝ่าย เป็นคณะกรรมการของหมู่บ้าน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากมีหน้าที่ในการบริหารการจัดการและพัฒนาตนเองแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้านกลางยังมีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของบ้านกลาง ตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยใช้อำนาจตามกฎหมายท้องถิ่นที่ พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2457 ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บท ได้กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านไว้ในมาตรา 28 ตรี ดังนี้ “ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านคณะหนึ่ง มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านสามารถอนุรักษ์และบริหารโดยได้รับการยอมรับ ความร่วมมือจากชุมชน การที่ทำให้ชาวบ้านมีการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาของตนเองอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สร้างความสนใจ เข้าใจ และจิตสำนึก จึงทำให้ชาวบ้านในกลุ่มให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น การบริหาร การจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการติดตาม ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านอย่างเต็มที่ในการบริหาร และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเองตามนโยบายของรัฐบาลด้วย

โดยปกติคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้านก็เป็นคณะกรรมการในองค์กร คณะกรรมการป่าชุมชนของบ้านกลางด้วย ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เสียสละ เป็นที่รักใคร่นับถือของชาวบ้านในชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทขององค์กรในท้องถิ่นที่มีต่อการบริหาร การจัดการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านกลาง

การใช้ฐานอำนาจของผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามกรอบของเฟรนซ์และราเวน มีดังนี้

1. ฐานอำนาจตามกฎหมาย

ผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้รับการคัดเลือกลงคะแนนจากสมาชิกในชุมชน ในฐานะมีบทบาททางกฎหมาย เป็นผู้ดำรงตำแหน่งมีสิทธิโดยสมบูรณ์ที่จะปฏิบัติภารกิจใดๆ ในการบริหารจัดการ

ตามหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับของกฎหมายต่างๆ แต่บางครั้งอำนาจหน้าที่ที่ถูกใช้จำเป็นต้องอาศัยอำนาจรูปอื่นมาช่วยสนับสนุนอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่แล้ว ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารงานมากยิ่งขึ้น เช่น อำนาจสั่งพาหรือการประสานอำนาจ อำนาจที่เกิดจากบารมี เป็นต้น

ผู้ใหญ่บ้าน นายบุญมาก จินตา และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนและประธานคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง มีบทบาทในการเป็นผู้นำชาวบ้านดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการป้องกันรักษาป่า โดยได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ การสร้างความสามัคคี จิตสำนึกของชาวบ้านให้เกิดความรักและหวงแหนป่าไม้ มีการตั้งกฎระเบียบในการรักษาป่า ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในด้านต่างๆ กับเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งเสนอปัญหาเข้าสู่สภาตำบลเพื่อให้ได้รับรู้ปัญหาของชาวบ้านเป็นแกนนำที่จะทำความเข้าใจให้กับคนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง เพื่อช่วยกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้าน

ฐานอำนาจของผู้ใหญ่บ้าน เป็นฐานอำนาจตามกฎหมายที่จัดตั้งขึ้นในระดับหมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น เพื่อรับผิดชอบด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนและการปกครองในชุมชน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านจะได้รับเลือกตั้งจากชาวบ้านในหมู่บ้าน ตลอดจนมีคณะกรรมการด้านต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพ เกิดจากการยอมรับภายในของชาวบ้านที่สั่งสมมา จนยอมรับว่าผู้ใหญ่บ้านมีสิทธิหรืออำนาจ อันชอบธรรมที่จะมีอิทธิพลเหนือชาวบ้าน โดยทั่วไปอำนาจตามกฎหมายนี้เกิดขึ้นเนื่องจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านที่ใช้อำนาจครองอยู่ แต่ในบางที่อำนาจจากฐานอำนาจนี้อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งก็ได้ แต่หากจะเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในตัวบุคคลและการยอมรับที่บุคคลนั้นมีต่อผู้ใช้อำนาจโดยตรง โดยที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เชื่อในตัวของผู้ใหญ่บ้าน

2. ฐานอำนาจที่เกิดจากความเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ผู้ใหญ่บ้านกลางชาวบ้านให้ความเชื่อถือและเคารพนับถือ เนื่องจากความสามารถและการมีคุณวุฒิในเรื่องต่างๆ เมื่อผู้ใหญ่บ้านพูดอะไรหรือมอบหมายให้ผู้อื่นผู้ใดทำงานมักจะได้รับการยอมรับช่วยเหลือ เพราะความศรัทธาในตัวผู้ใหญ่บ้านว่าเป็นคนเก่ง มีความสามารถ ชาวบ้านต่างยอมรับ ดังนั้นความเป็นผู้เชี่ยวชาญก็เป็นที่มาของอำนาจผู้ใหญ่บ้านมีทักษะและความรู้จนเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้านกลาง ซึ่งเชื่อว่าผู้ใหญ่บ้านมีความรู้ ความสามารถเหนือคนในการเป็นผู้นำเป็นตัวแทนของตนในการบริหารงานและจัดการเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรป่าไม้ด้วย

4.4.2 ความสัมพันธ์ของฐานอำนาจชุมชนในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง

ชุมชนบ้านกลางเป็นครอบครัวของชาวกระเหรี่ยง โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 5 คน มีความสัมพันธ์กันระหว่างเครือญาติพี่น้องเกือบทั้งหมดบ้าน จะประกอบไปด้วย บรรดาผู้สืบเชื้อสายของทางญาติฝ่ายพ่อและญาติฝ่ายแม่ของคนๆ นั้น คนกลุ่มนี้เรียกว่าเป็นพี่น้องกัน โดยรวมถึง ลุง ป้า น้า อา ของฝ่ายพ่อ และฝ่ายแม่ ลูกๆ ของคนเหล่านี้ทั้งชายและหญิง ซึ่งชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์อันหนึ่งอันเดียวกัน เครือญาติในบ้านกลางเป็นเครือญาติเดียวกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือ สายเลือดชาติพันธุ์กระเหรี่ยง โดยทางอ้อมคือ จากการที่มีลูกหลานอยู่ในชุมชนได้แต่งงานจะมีความสัมพันธ์กันแนบแน่น ครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดจะมีการช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน การประกอบพิธีกรรมต่างๆ มีระบบอาวุโสที่ผู้น้อยจะต้องเชื่อฟังคำตักเตือนและคำแนะนำจากผู้ที่มีอายุมาก ยกย่องคนมีอาวุโส เชื่อฟังผู้ใหญ่ในสังคมชาวกระเหรี่ยง เป็นที่ยอมรับกันมากจะสังเกตดูได้ตั้งแต่ในครอบครัวจะมีการเคารพกันเป็นชั้นๆ ตั้งแต่พ่อ-แม่ (แม่-พ่อ) ลงมาหาลูกคนโต จนกระทั่งคนสุดท้าย คนอายุน้อยจะต้องเชื่อฟังความคิดเห็นจะเคารพ คล้อยตามผู้มีวัยวุฒิสูงถือว่าเป็นผู้มีประสบการณ์มากในชีวิตเป็นแบบเคารพผู้อาวุโส และบางครั้งการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไปตามชั้นเครือญาติผู้ใหญ่หรือเคารพในความคิดเห็นของผู้สืบสกุลเดียวกัน

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง เป็นรูปแบบคงความพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์ให้มีวงกว้างออกไปมากขึ้น เพื่อสร้างการยอมรับจากรัฐ ซึ่งในเบื้องต้นของการสร้างเครือข่ายดังกล่าว อาจจะมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อต้องการวางกฎเกณฑ์และวางแผนในการจัดการและการใช้ทรัพยากรป่าไม้ร่วมกันในชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้าน กลางเกิดในรูปของคณะกรรมการป่าชุมชน ถือได้ว่าเป็นการสืบทอดวิธีปฏิบัติทางสังคมต่อกันของผู้คนในชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรม ชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากวิธีปฏิบัติของความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรไม่ได้แตกต่างไปจากวิถีชีวิตของผู้คนที่มีมาแต่ดั้งเดิมในรูปของความสัมพันธ์ที่ให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ การพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกัน การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข จะเห็นได้จากการใช้ความสัมพันธ์เครือญาติในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การบวชป่า การดูแลตรวจตราป่าไม้ และการแก้ปัญหาของชุมชน อีกประการหนึ่งการทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชนก็จะเป็นบุคคลเดียวกันแต่ทำงานหลายบทบาท ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้ก็ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการรวมตัวกันทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาเมื่อเกิดปัญหาจะอาศัยระบบเครือญาติ การรวมกลุ่มกัน พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือ

กัน และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือทำกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งก่อให้เกิดการเชื่อมโยงและประสานงานในรูปของเครือข่าย

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ เนื่องจากได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้อำนาจที่เกิดจากสมาชิกชุมชนรวมตัวกัน และมอบอำนาจให้องค์กรชุมชนเป็นผู้นำ จะเป็นอำนาจที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นอำนาจที่มีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบ การใช้ฐานอำนาจของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางตามหลักทฤษฎีของเฟรนซ์ และราเวน ในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ดังนี้

1. ฐานอำนาจตามกฎหมาย

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางไม่มีอำนาจตามกฎหมายบ้านเมืองที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดโดยตรง ได้แต่เพียงว่ากล่าวตักเตือนเท่านั้น เพื่อให้ชาวบ้านทุกคนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยาวนานและยั่งยืน คณะกรรมการป่าชุมชนจึงได้กำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์เป็นแนวทางให้สมาชิกในหมู่บ้านปฏิบัติ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้อยู่ร่วมกันและใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีเกณฑ์ว่าทุกคนในชุมชนจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ หากใครฝ่าฝืนก็จะมีกรว่ากล่าว ตักเตือน หรือปรับตามความผิด เช่น กรณีการตัดไม้ ก็จะมีการรับของกลางและปรับตามแต่คณะกรรมการป่าชุมชนจะเห็นสมควร จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจของคณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านอย่างมีระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อกระตุ้นหรือสร้างอำนาจในชุมชนให้ชาวบ้านทั้งในและนอกชุมชนรับรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรม เพื่อไม่ให้มีการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างเกินขอบเขตอันจะส่งผลกระทบต่อความสมดุลในระบบนิเวศ

2. ฐานอำนาจจากการให้รางวัล

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของชาวบ้าน โดยสามารถทำให้ชาวบ้านกลางได้รับความพึงพอใจ อำนาจนี้เกิดจากการจัดตั้งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การจำแนกพื้นที่ใช้สอยของป่าไม้ตามประเภทของป่า เช่น ป่าหากิน ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ฐานอำนาจของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง จากการให้รางวัล เกิดจากความสามารถและความสำเร็จในระดับหนึ่งในการบริหารจัดการจัดการป่าไม้ที่จะให้รางวัลตอบแทนแก่ชาวบ้านที่ยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางได้กำหนดไว้ เช่น การใช้ประโยชน์จากป่าใช้สอยสำหรับชาวบ้านทุกคน ใช้ไม้ทำฟืน สร้างบ้าน และไม้สำหรับใช้สอยอื่นๆ เขตที่ทำสวนป่าเหล่า ป่าไร่ ใช้ปลูกพืช เช่น ข้าว ข้าวโพด การให้ความสำคัญสำคัญกับชาวบ้านทุกคนอย่างเสมอภาค ชาวบ้านกลางสามารถเก็บหาของป่า อาหาร สมุนไพร เพื่อใช้สอยตามจำเป็นในครอบครัว เป็นต้น

3. ฐานอำนาจจากการบังคับหรือการลงโทษ

คณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้าน มีบทบาทในการบังคับหรือลงโทษชาวบ้านที่ไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่กำหนดขึ้นของคณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้าน เช่น ห้าม ตัดไม้ บุกรุก เก็บหาของป่าและล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าหาคิน เขตหมู่บ้านสัตว์ป่า ชาวบ้านผู้ใดฝ่าฝืน คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลางจะยึดของกลางและปรับตามความผิด โดยมีการพิจารณาความผิด โดยคณะกรรมการป่าชุมชน ถ้าผิดไม่มากอาจจะมีการว่ากล่าวตักเตือน หรือถ้ายังปฏิบัติต่อไปอีกจะจับกุมส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการตามกฎหมายต่อไป ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตป่าอนุรักษ์ ป่าหาคิน เขตหมู่บ้านสัตว์ป่า และป่าใช้สอย รวมทั้งห้ามบุคคลทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน ตัดไม้ ขุดหน่อไม้ และเก็บหาของป่าในเขตป่าชุมชนไปขายเพื่อการค้า หากไม่ปฏิบัติตามจะใช้ ระเบียบปรับตามความผิด อำนาจในการบังคับหรือการลงโทษเป็นอำนาจที่มีลักษณะตรงกันข้าม กับอำนาจในฐานะการให้รางวัล ลักษณะของการลงโทษจะออกมาในรูปของชาวบ้านจะสูญเสีย สิทธิพิเศษบางอย่างไปจนถึงการถูกลงโทษตามกฎหมาย

4.4.3 ความสัมพันธ์ของฐานอำนาจเครือข่ายในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ป่าไม้

เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ

กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งพื้นที่ป่าของชุมชนบ้านกลาง ตั้งแต่กลางปี พ.ศ.2537 ที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตอนุรักษ์ของรัฐทับพื้นที่ของชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเป็น องค์กรพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) เพื่อเรียกร้องผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นโยบายการจัดการเขตอนุรักษ์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีสิทธิและอำนาจในการจัดการป่าชุมชนของตนเองโดยการเร่งออก พรบ.ป่าชุมชนฉบับชาวบ้าน ชาวบ้านได้สร้าง เครือข่ายขององค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง โดยมีกระบวนการปฏิสัมพันธ์วิถีปฏิบัติและการ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ การร่วมกิจกรรมระหว่างชาวบ้าน และเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาค เหนือที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ การถ่ายทอด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เสริมสร้างกำลังใจ เป็นความสัมพันธ์ที่จะสร้างฐานอำนาจชุมชนบ้านกลางให้มีวงกว้างออกไป มากขึ้น เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากภาครัฐ อีกทั้งเป็นการสร้างอำนาจในการต่อรองกับรัฐและกลุ่ม บุคคลภายนอก เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือมีบทบาทในการจัดประชุม อบรม เรียกร้อง นอกจากนี่ยังมีบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ คือ การสนับสนุน ให้องค์กรชาวบ้านแต่ละพื้นที่มีการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเข้มแข็ง ก่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ขององค์กรป่าชุมชนหมู่บ้านกับองค์กรนอกชุมชน

องค์กรเครือข่ายที่เกิดขึ้นมาจากการพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในระหว่างชุมชน เครือข่ายที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่เดียวกันเช่น องค์กรเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือให้ความร่วมมือที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกของชุมชนเครือข่าย โดยมีความรู้ เข้าใจ ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาตรงกับของชุมชนเครือข่าย ในช่วงระยะเวลา 5-10 ปีที่ผ่านมาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชนได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน แต่การจัดการป่าของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ยังคงประสบปัญหาและอุปสรรคนานัปการ เช่น ความขัดแย้งระหว่างชุมชนใกล้เคียง การต่อสู้กับกลุ่มอิทธิพลลักลอบตัดไม้ที่บางครั้งสมคบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ พื้นที่ป่าชุมชนส่วนใหญ่รวมทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำกินอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ หรือจะถูกประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น เขตอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตต้นน้ำชั้นหนึ่งเอ ความขัดแย้งกับรัฐในเรื่องดังกล่าวเด่นชัดและล่อแหลมมากขึ้น

องค์กรเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ จึงเป็นกลไกภายนอกที่เข้ามามีความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้ เข้าร่วมกิจกรรม เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับองค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านกลาง เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งเกินกำลังที่ชุมชนจะแก้ไขได้

การใช้ฐานอำนาจของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ ตามกรอบทฤษฎีของเฟรนซ์ และราเวน มีดังนี้

ฐานอำนาจในฐานะมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ

องค์กรพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านในเขตพื้นที่ภาคเหนือที่ได้รับผลกระทบจากเขตอนุรักษ์ทับพื้นที่ของรัฐจึงได้รวมตัวกันเป็นองค์กรมีเครือข่ายโยงใยกันทั่วภาคเหนือ มีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดการกิจกรรมฟื้นฟูป่าไม้ การประสานงานในการเจรจาแก้ไขปัญหา การเสนอแนะวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และเป็นกลไกภายนอกที่เป็นพลังขับเคลื่อน ผลักดัน หรือตัวการสนับสนุนให้ชุมชนบ้านกลางมีการเคลื่อนไหวในด้านกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นบนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยได้จัดเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ ประสบการณ์ พบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนความรู้กับชาวบ้าน ประสานงานการจัดประชุม ฝึกอบรม เรียกร้องต่อรองอำนาจรัฐ ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ ปฏิบัติตามและเข้าร่วมกิจกรรม เช่น การบวชป่า โครงการบวชป่าชุมชน 50 ล้านต้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบรอบ 50 ปี และการเรียกร้องต่อรองอำนาจรัฐให้ยอมรับสิทธิของชุมชนที่มีต่อการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ที่มีพื้นที่อยู่ในเขตเตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท